

Hanuka - Hana cu cei șapte fii חנה ושבעת בניה [anul 5786]

Legenda despre „Femeia cu cei șapte fii” este o poveste apocrifă martiriză despre o femeie și cei șapte fii ai ei, care sunt omorâți pentru *Kiduş haŞem*, „sfințirea Domnului”, adică martiri ai unei calomnii sau atacuri antisemite asupra unui evreu, fiind gata să moară doar să nu calce poruncile Domnului. Sursa primă în care găsim povestea este cartea Macabei 2 –dintre cărțile necanonice din Biblia Ortodoxă. Povestea este atribuită epocii regelui Antioh al IV-lea Epifanes și explicată ca una din cauzele revoltei Haşmonaimilor.

Printre evrei, povestea a devenit un model de devotament desăvârșit pentru Tora și poruncile ei, ca și un simbol al consacrării vieții pentru *Kiduş haŞem*. Povestea a fost adoptată de creștini și musulmani la care femeia și băieții au fost prezentați martiri în fața puterilor păgâne.

Sursele

Prima sursă – cea mai complexă este în cartea apocrifă Macabei 2 în care cap. 7 este dedicat acestei povești. Aici este vorba despre șapte frați și mama lor al cărei nume nu este menționat. O versiune asemănătoare – fără numele femeii – se găsește în altă carte apocrifă – Macabei 4, care nu este în Biblia Ortodoxă. În Macabei, cauza restricțiilor este pretenția regelui Antioh de la băieți ca ei „să atingă carnea de porc interzisă”. Băieții refuză unul după altul și sunt astfel executați, inclusiv mezinul care este încă mic. Povestea din vol.2 al cărții este atribuită istoricului evreu Ianus din Cirene din sec I î.e.n. Povestea în întregime se află în volumul 4 al Macabeilor.

Povestea pe scurt

Aproximativ aceeași poveste apare pe scurt în Talmud, tractatul Gitin, printre legendele numite „Legende Distrugerii (Templului)”. Nici aici nu apare numele femeii. În varianta mai complexă din midrașul „Echa Raba” nu apare numele ei. Aici, ca și în Talmud povestea este foarte asemănătoare. După ce regele a omorât pe primii șase băieți, el a ajuns la al șaptelea, mezinul, care avea doar doi ani și jumătate. În ciuda vârstei și el refuză să atingă carnea. Regele, înfuriindu-se, a aruncat sigiliul său pe jos și a poruncit băiețelului să-l ridice. Dar acesta a refuzat din nou. După ce regele a poruncit ca băiatul să fie ucis, mama l-a rugat să-i dea voie să se despartă de el. Regele a fost de acord. Ea l-a luat și a început să-l alăpteze, însă regele a poruncit ca pruncul să fie luat din poalele mamei sale și să fie omorât. Femeia, care a fost martoră la uciderea celor șapte fii ai ei, a înnebunit și s-a aruncat de pe acoperișul palatului spre moartea ei.

Povestea mai apare și în alte surse evreiești, în alte midrașim, iar în altă variantă la istoricul Iosefus Flavius din sec. întâi e.n. din Israel.

Probleme de cercetare

Prima problemă este cantitatea și diversitatea variantelor poveștii. În Macabei 2 regele este Antioh Epifanes, iar cererea lui de la băieți este să se atingă de carne de porc. În Talmud, ni se povestește așa: „O întâmplare cu

Miriam fiica lui Nahtom care a fost luată prizonieră împreună cu băieții ei”. Regele în acest caz este numit „Cezar”, referindu-se în mod clar la stăpânirea romană. Aici cerința este de a se închina la o statuie, adică păgânism pur. Este clar că înțelepții evrei au schimbat cauza uciderii băieților de la o chestiune greacă locală la o problemă universală de păgânism oriunde în lume.

Diferențe sunt și în privința sorții mamei. În Macabei 2 ea este ucisă din porunca regelui, pe când după versiunea din midrașul „Eicha Raba” ea se sinucide după uciderea mezinului. De asemenea și în privința numelui mamei. În versiunile antice ea este denumită „mama”, Marta sau Miriam, pe când numele de Hana apare pentru prima oară în cartea istorică târzie „Iosifon” din sec. al X-lea probabil din sudul Italiei. Cartea este o adaptare târzie a cărților lui Iosefus Flavius. Acest nume târziu de Hana este cel care a rămas tipărit în memoria poporului.

Învierea – baza poveștii

Ideea pe care încearcă povestea s-o transmită este una foarte răspândită în perioada celui de al doilea Templu – învierea morților. Acest lucru va avea loc doar după venirea lui Mesia. Credința în acest fenomen este una din cele 13 principii ale credinței evreiești și stă la baza principiului de răscumpărare – *gmul* גמול. Această temă dorește o analiză mai amplă pe care noi o vom desfășura în curând. În povestea noastră, băieții sunt gata să renunțe la viața lor în schimbul răsplătirii pe care o vor primi pe lumea care va veni.

Ideile apocrife ale poveștii

Cartea Macabei 2 ne dăruiește descrierea cea mai amplă a poveștii. Această carte a fost scrisă în legătură cu restricțiile impuse de regele grec Antioh al IV-lea Epifanes în sec. 2 î.e.n. care a dus la izbucnirea revoltei Macabenilor și instituirea regatului Hașmonaimilor. Refuzul băieților de a atinge carnea nu este numai un semn de rebeliune, ci este o credință neclintită în căpătarea recompensei. Cartea conține noțiuni fariseice care includ credința în învierea morților în ziua de judecată. Motivul prim în discursurile băieților este că ei își sacrifică corpul temporar știind că Domnul îl le va reda.

Cartea Macabei 4 se concentrează mai mult pe aspectul filosofic al martirologiei. Acest narativ este folosit aici pentru bazarea principiului filosofic al culturii evreiești-heleniste de superioritate a minții ca dovadă a faptei că credința evreiască nu este numai o adunătură de legi, ci și o filosofie profundă – nu mai puțin decât cea greacă.

Când povestea a trecut de la literatura apocrifă la cea rabinică ea s-a transformat, fiind adaptată la situația post-distrugerii Templului. În varianta talmudică narativul se schimbă: Regele Antioh devine „Cezar”, femeia primește un nume. Această schimbare are un scop precis: când s-a redactat Talmudul, puterea asupritoare a lumii și a regiunii devenise Roma.

Cea mai evidentă schimbare se manifestă în legătură cu cauza morții băieților. În loc să le ceară să mănânce porc, cezarul le cere „un strop de păgânism”. Aceasta este în fond transformarea unei cauze specifice la o restricție generală universală.

Midrașul „Eicha Raba” care este decernat distrugerii Templelor, le elogiază în mod special pe femei. Aici femeia este numită Marta sau Miriam. Discursul scurt al mezinului este foarte convingător. El spune regelui: „Tu ești un rege bătrân și prost, care își bate joc de darurile pe care le susține, dar care nu îi aparțin. Oare tu știi dacă vei mai trăi mâine?” El mai spune că suferința pe care i-o provoacă regele este „limitat”, pe când recompensa divină este infinită. Apogeul vine când midrașul compară faptele mamei cu jertfirea lui Isaac de către Avram.

Chestiunea numelor femeii

Anonimitatea femeii în literatura apocrifă vine ca să întărească rolul simbolic al femeii. În cărțile Macabeilor ea reprezintă neamul evreiesc opresat sub jugul grecilor. Apariția numelor vine ca să ancoreze personajul ei în realitatea evreiască. Numele de Hana, cel cunoscut astăzi și care apare doar începând de la variantele din Evul Mediu, adaugă o legitimație literară provocându-ne la o legătură inevitabilă cu Hana, mama lui Samuel care reprezintă rugăciune, suferință și eliberare profetică. Acordarea numelui de Hana a dus până la sfârșit povestea Hanei și cei șapte fii la ridicarea ei dintr-o poveste locală la un prototip universal de devotament final – *Kiduş*

HaSem קידוש השם.

Concluzii

Povestea este un stâlp solid pentru întărirea credinței în răsplată în lumea care vine și o dată cu ea învierea morților. Acestea erau temeliile ideologiei fariseilor care promovau credința că Domnul poate să readucă corpul și sufletul.

Povestea promovează nu numai credința că învierea morților poate să vină în orice clipă, ci și martirizarea neclintită în moarte pentru *Kiduş HaSem*, adică mai bine mori decât să te abați de la poruncile divine sau decât să păcătuiești prin păgânism.

Povestea Hanei cu cei șapte fii s-a păstrat în memoria națiunii ca o dovadă a unui devotament desăvârșit pentru menținerea credinței în condițiile oribile ale exilului și în încercările neîncetate ale altora de a pune la încercare credința evreilor și de ai abate de la drumul lor. Aceste semnale de martirizare sunt foarte apreciate nu numai de evrei, ci și de creștini, care în asemenea cazuri îi sfințesc pe martiri, după cum au făcut și creștinii Hanei și celor 7 fii, data stabilită de unele grupări fiind 1 august.

La evrei, unde nu există sfinți, ei au devenit un model popular de victorie a credinței pe drumul spre libertate – *gheula* גאולה din robia exilului, iar evenimentul s-a stabilit de Hanuka – o revoltă de eliberare de sub o stăpânire păgână străină.

Hanuka - o sărbătoare care s-a consolidat de-a lungul vremii [anul 5781]

În fiecare an, în ajunul datei de 25 Kislev, evreii din toată lumea aprind o lumânare în cinstea unui eveniment petrecut acum 2.200 de ani, care a salvat poporul evreu de la asimilare și dispariție și a făcut posibilă reluarea ritualului din Templul purificat.

Fiecare sărbătoare evreiască ne amintește despre evenimente importante care au format poporul evreu și care au jucat un rol capital în istoria lui: de Pesah sărbătorim ieșirea din robia egipteană, de Șavuot primirea Torei pe Muntele Sinai, de Sucot ne amintim de traiul din pustiu, iar de Purim de salvarea poporului din mâinile celui care voia să-l extermine. Iar de Hanuka sărbătorim salvarea poporului evreu de la primejdia exterminării spirituale, de pierdere a credinței, a culturii, a limbii și istoriei, a existenței ca un popor. Este războiul fiilor luminii (*bnei or*) împotriva fiilor întunericului *bnei hoşech* בני חושך.

În secolul al II-lea î.e.n. Iudeea era, ca de atâtea ori în istorie, miza a două mari puteri rivale. Ambele erau urmașele

imperiului lui Alexandru Macedon: Imperiul Seleucid cu capitala la Damasc și Imperiul Ptolemaic cu capitala la Alexandria, în Egipt. În anul 200 î.e.n. seleucizii au cucerit Iudeea de la ptolemaici, care stăpâniseră țara până atunci.

Regele seleucid, Antiochus III cel Mare, le-a garantat evreilor dreptul de a trăi potrivit cutumelor lor strămoșești. Urmașul lui la tron, Antiochus IV Epiphanes, fiind în lipsă de fonduri din cauza obligațiilor sale față de romani, a adunat bunuri din statele cucerite. Iudeea era o pradă bună, mai ales comorile din Templu. El a dus o politică de elenizare a popoarelor cucerite și mulți evrei elenizați din Iudeea îl susțineau. El a prădat vasele de aur din Templu și a pângărit altarul, jertfind porci.

Faptele lui au dus la izbucnirea unei revolte populare în anul 167 î.e.n., condusă de un *cohen* (preot) din orașul Modiin, pe nume Matitiahu Hacohen și cei cinci fii ai săi. Revolta urmărea eliberarea și purificarea Templului și înlăturarea evreilor elenizați, dar și eliberarea Iudeei de sub jugul grecilor. În anul 164 î.e.n. Ierusalimul a fost eliberat și Templul a fost purificat și reinaugurat. Însă războiul a mai continuat peste 20 de ani, Matitiahu și fiii lui căzând unul câte unul în lupte. După căderea Imperiului Seleucid, evreii au încheiat un pact cu Republica Romană, primind semi-autonomie, aproape independență.

În Iudeea a început o perioadă de belșug și pace, o perioadă de reînnoire a evreilor după măcelul și exilul care a urmat distrugerii primului Templu, o perioadă de independență de care poporul evreu nu s-a bucurat nici măcar după reconstruirea celui de al doilea Templu. Au fost restaurate multe embleme din perioada biblică, de exemplu folosirea alfabetului biblic, care fusese schimbat după exil. Iudeea era singurul stat din Orientul Mijlociu care a reușit să țină piept Imperiului Seleucid, devenind o putere importantă. Urmașii lui Matitiahu au format dinastia Hașmoneilor, care a condus țara până în anul 40 î.e.n., fiind urmată de Irod, soțul (neevreu) al unei fiice a familiei. Războiul de independență a încetinit procesul de elenizare a majorității poporului evreu, mai ales în zona rurală. Perioada de prosperitate a ținut cca. 80 de ani, până în anul 63 î.e.n., când romanii au ocupat Iudeea. Eroismul celor puțini împotriva celor mulți a fost un exemplu pentru apărătorii Ierusalimului de romani în anul 70 e.n. și mai mult, în epoca modernă.

Interesant că această istorie nu apare în sursele evreiești oficiale. Avem numai materiale în limba greacă. Cele mai cunoscute sunt cele două Cărți ale Macabeilor. A doua sursă, nerecunoscută de lumea evreiască, este istoricul evreu Iosephus Flavius, care a scris în limba greacă. Există și alte surse mai puțin importante.

Este fascinant că toate aceste fapte glorioase nu ocupă niciun loc în panteonul evreiesc, fiind amintite doar în câteva fraze. Bineînțeles că povestea nu apare în Vechiul Testament, ea s-a petrecut mai târziu. Dar ea nu este amintită nici în textele de după distrugerea celui de al doilea Templu. Hanuka este singura sărbătoare evreiască fără un tractat propriu în Mișna și Talmud, poruncile în legătură cu această sărbătoare, cum ar fi aprinderea lumânărilor, fiind împrăștiate în alte tractate. Aceste cărți se referă numai la purificarea Templului și la minunea care s-a petrecut atunci: în Templu era doar o cană de ulei cașer, însă flacăra a ars opt zile. În mod clar a fost o minune.

În plus sunt doar câteva fraze despre luptele crunte ale familiei Hașmoneilor. Un singur *midraș*, foarte târziu, *Sulul Antiochus* sau *Sulul Hanuka*, scris în limba aramaică, redă o variantă a poveștii. Oare de ce au ignorat înțelepții această istorie glorioasă?

Răspunsul poate fi găsit la o citire atentă a puținelor descrieri. Familia Hașmoneilor nu era bine văzută de înțelepții din Talmud, mai ales pentru că mulți dintre ei începeau treptat să se elenizeze. Familia care a pornit un război eroic contra elenizării, a căzut ea însăși în plasa unei false emancipări și modernizări. Nu era doar o chestiune de limbă sau imitare a străinilor, ci un mod de viață care încălca toate legile evreiești: idolatrie, desfrânare, depravare. În Talmud sunt amintite orașe (Haifa, Cezarea, Tivon, Bet Șean) unde locuitorii nu mai știau ebraica, nu mai știau nici măcar rugăciunile. Un alt exemplu de idolatrie este cultul zeului Mercur / Hermes care era foarte popular în Iudeea. Figura zeului Mercur era reprezentată de trei pietre puse una peste alta, pe marginea drumului, iar trecătorii aruncau o piatră în cinstea zeului. Era un obicei păgân, chiar dacă unii aruncau cu pietre în semn de ură și de scârbă. Talmudul interzice să arunci pietre pe o statuie sau pe un locaș de cult păgân, chiar și în semn de

sfidare. Și totuși până astăzi unele obiceiuri sacre evreiești sunt copiate de la greci: spălarea mâinilor (*netila*), felul în care stăm rezemați (*mesubin*) la masa de Seder etc.

Culmea elenizării a fost atinsă de regele Irod, care pe de o parte a reconstruit Templul, dându-i o frumusețe, eleganță și măreție unică. Pe de altă parte a construit cel mai mare amfiteatru din Orient, în care aveau loc jocuri strict interzise de iudaism.

Mai sunt și alte motive pentru care înțelepții din Talmud i-au disprețuit pe Hașmonei. Pe vremea lor au apărut în Iudeea diferite secte, în afară de farisei și saducheii, care au adus multe nenorociri poporului evreu. Extremități precum *sicarii* (cuțitarii) au grăbit distrugerea Templului și cucerirea Ierusalimului. Secta esenienilor a format baza ideologică a noii credințe care avea să devină creștinismul.

Timp de sute de ani, povestea eroică a celor puțini care au ținut piept celor mulți nu a fost povestită. Doar spre mijlocul primului mileniu, în cartea *Josippon* (sau *Josifun*) se află o descriere a acestor evenimente. Ca în cazul lui Iosephus Flavius, este o carte care nu a intrat în panteonul religios evreiesc.

Prima descriere modernă a acestor evenimente a fost făcută în sec. al XIX-lea de câțiva scriitori din curentul *Hascala*. Probabil primul care a descris evenimentele în mod aproape științific a fost scriitorul Isaak Baer Levinsohn în cartea *Teuda Belsrael*, (Document israelian) apărută în 1828. El a fost atacat de *hasidim* din aceea perioadă.

Instituțiile sioniste au transformat sărbătoarea de Hanuca într-un simbol al eroismului evreilor, al vitejiei, sănătății, determinării și perseverenței noului evreu născut în Israel. Pe acești luptători, macabeii, se bazează numele multor instituții: echipe de sport Macabi, olimpiada evreiască Macabia, casa de asigurări de sănătate Kupat Holim Macabi, mișcarea de tineret Macabi Hațair etc. etc. Pe parcursul celor opt zile de sărbătoare se organizează excursii în toate colțurile țării, dar mai ales la meleagurile macabeilor și la așa-numitele „Morminte ale Hașmoneilor” și se fac marșuri cu torțe.

În anul 1895, socrul lui Ben Iehuda, proaspăt venit de la Moscova, a publicat în ziarul *Hașkafa* un articol în care chema tineretul să sărbătorească Hanuka pe Muntele Templului. El nu-și dădea seama de implicațiile acestei inițiative. Nici Ben Iehuda, redactorul, nu a fost destul de vigilent, sau poate traducerea articolului pentru cenzura otomană a fost greșită, ori schimbată intenționat. Oricum ar fi, cenzorul a înțeles că Ben Iehuda a publicat un îndemn ca evreii să vină cu miile și să ocupe moscheile de pe munte. Ben Iehuda a fost arestat. După câteva zile i s-a permis să facă arest la domiciliu, fiind grav bolnav de tuberculoză. A durat aproape un an până când adevărul a ieșit la lumină: nu era decât dorința de a face o mare adunare de Hanuka, doar că locul era nepotrivit.

* * *

Hanuka este sărbătoarea evreiască cea mai cunoscută în lumea creștină, probabil din cauza adiacenței cu Crăciunul, însă locul ei în ierarhia sărbătorilor evreiești este mult mai scăzut, fiind considerată una dintre sărbătorile minore. Ea apare pentru prima oară în *Midraș Tanaim*, un text din jurul anului zero, când Templul mai exista. Acolo se spune că în aceste opt zile „nu se ține doliu”, așa cum se face de sărbători și de Șabat; dacă moare cineva în aceste zile, este înmormântat, dar ritualurile de doliu se amână până după sărbătoare.

Cea mai importantă poruncă legată de această sărbătoare este aprinderea lumânărilor pentru a face publică minunea pe care a făcut-o Dumnezeu când uleiul pentru o singură zi a ars opt zile. În prima zi aprindem o singură lumânare și adăugăm câte una în fiecare zi până la a opta zi. Acest ritual se petrece acasă și toți membrii familiei participă. Zilele de Hanuka sunt zile lucrătoare.

O altă cauză a popularității enorme a sărbătorii este faptul că ea vine să lumineze cele mai întunecate zile ale anului, aproape, sau chiar exact la solstițiul de iarnă. Frica de întuneric îi face pe oameni să caute lumina care îi bucură în aceste zile.

Mâncărurile speciale de Hanuka sunt preparate cu ulei: *sufganiot* (gogoși), iar jocurile, cadourile și alte ritualuri și obiceiuri i-au adunat pe evrei în jurul lor de-a lungul anilor. Libertatea de sub jugul robiei egiptene se numește *herut*, după care sărbătoarea de Pesah se mai numește și *Hag Haherut* (Sărbătoarea libertății). Libertatea de sub

jugul elenist, păgân și distrugător, se numește *gheula*, la fel ca eliberarea din *galut* (exil). Sărbătoarea de Hanuka se mai numește și *Hag Hagheula*. Astăzi, poporul evreu are *herut* în toată lumea, însă jumătate din el aflată în diaspora și mai are nevoie de *gheula*. Ne punem nădejdea și credința în Cel de sus că eliberarea va veni cât mai curând, încă în zilele noastre și tot poporul evreu va fi în țara lui promisă și dăruită.

Să încheiem cu urarea tradițională: *Hanuka Sameah!*

A apărut în revista Baabel, Decembrie 2020

Hanuka (partea I) [anul 5779]

Sărbătoarea de Hanuka este o sărbătoare foarte diferită de toate celelalte sărbători. În primul rând nu este amintită de loc în Tanach. În Talmud referirea este foarte scurtă. Nu are un tractat special așa cum are Purimul, care nu este în Tora, dar este într-un sul separat în Ktuvim, a treia parte a Tanachului. Singurul loc unde este explicat ce și cum sărbătorim este în Talmud, în tractatul Șabat, într-o porțiune foarte neobișnuită care nu se bazează pe Mișna. După o descriere a felului în care se procedează cu lumânările, vine întrebarea și explicația (tractat Șabat, fila 21b):

Ce este Hanuka? Spuneau înțelepții: În ziua a douăzecișicincea a lunii Kislev sunt opt zile de Hanuka în care nu jelim și nu postim căci atunci când au intrat grecii în Templu au pângărit toate uleiurile din Templu și când s-a ridicat domnia casei Hasmonailor și i-au biruit au căutat și nu au găsit decât un ulcior cu ulei pur sub sigiliul Marelui Preot și nu era suficient decât pentru a aprinde o sigură zi și li s-a făcut un miracol și au aprins din el opt zile. În anul următor le-au statonit ca zile bune de slavă și recunoștință.

Vedem că și înțelepții Talmudului se întreabă ce este Hanuka. Înseamnă că nici lor nu le era clar ce sărbătorim și cum sărbătorim. Și aici vine răspunsul. Aici Talmudul aduce un fragment dintr-o carte foarte veche numită "Meghilat Taanit". În primul rând, data: 25 a lunii Kislev. Apoi sunt opt zile în care nu e voie să jelim (ca la o sărbătoare). După aceea vine partea istorică. Este descrisă intrarea grecilor în Templu și faptul că au profanat toate uleiurile și după ce dinastia Hașmonaimilor a câștigat, au căutat dar n-au găsit decât prea puțin ulei, un singur ulcior care să ajungă doar pentru o zi. S-a produs o minune și au aprins din el opt zile. Această rânduială a fost consfințită de atunci ca atare pentru fiecare an și au stabilit zilele astea "Iamim tovim" cu rugăciunile de Halel și Hodaa. În rest, după cum am scris mai sus, singurele două fapte controversate sunt cele cu privire la lumânări:

unde se pot aprinde în casă și de ce nu este voie de făcut nimic cu ele decât să le privim și controversa renumită între Hilel și Șamai dacă ordinea aprinderii lumânărilor este de la unu la opt sau în descindere de la opt la unu. Până la urmă s-a acceptat opinia lui Hilel și, de atunci, noi aprindem de la unu în prima zi până la opt în ultima.

Toată istoria, care pentru mulți este esența sărbătorii Hanuka, nu apare nici în Mișna, nici în Talmud nici în Midraș. Toate poveștile despre eroismul evreilor apar în cărți care se numesc Apocrifa, scrise în limba greacă și care nu au intrat în Canonul Evreiesc. Poate că aceste cărți au fost în original în Ebraică, dar s-au pierdut și poate vor fi găsite într-o zi, la fel cum s-au găsit și alte comori ale culturii evreiești (cum sunt cartea lui Ben Sira și altele). În cărțile astea citim toată povestea despre profanarea Templului făcută de Greci, despre familia Hașmonaim și despre Matitiyau Cohen Gadol (care sunt amintiți și în cărțile noastre). Revolta asta a avut loc între anii 160-167 îEN pe vremea regelui Antiochus IV Epifanes. În cartea Macabim partea doua, este scris că, în același an, din cauza profanării, n-au putut face Sucot; dar după victoria asupra grecilor și purificarea Templului au sărbătorit Sucot (opt zile) de 25 Kislev – aceasta fiind exact sărbătoarea de Hanuca, care durează opt zile. Hanuca înseamnă în Ebraică inaugurare, și este vorba, bine înțeles, despre inaugurarea altarului templului, care este descrisă cu cuvintele astea în diferite cărți din Tanach, despre Ohel Moed din deșert și despre primul și al doilea Templu. În Midrașul de Agada numit Psikta Rabbati din secolului al șaptelea care este dedicat sărbătorilor, capitolul 2 este despre Hanuca și sunt enumerate șapte Hanuca din Tanach. În orice caz, povestea asta cu Sucot nu apare nicăieri în cărțile descrise mai sus. Toată povestea asta a eroismului evreilor a devenit din ce în ce mai populară odată cu anii care au trecut spre Evul Mediu, mai ales după apariția cărților lui Iosifun în secolul al zecelea, probabil o adaptare tradusă în Latină a cărților lui Iosefus Flavius, care a trăit în primul secol. Cartea lui Iosifun a fost foarte cunoscută, în special în Așkenaz. Și piutul (poemul liturgic) pe care noi îl cântăm când aprindem lumânările Maoz Țur a fost scris în timpul cruciaților, care pe drumul spre pământul sfânt au omorât cât mai mulți evrei.

După aceea scriitorii perioadei de Hascala din secolul al 19-lea au adus la cunoștința cititorilor lor toate aceste fapte de eroism. Dar cei cărora povestea Macabiilor li s-a potrivit cel mai bine au fost, bineînțeles, reprezentanții Mișcării Zioniste, care au transformat povestea asta într-un imn al curajului evreiesc pe pământul Israelului (spre deosebire de Purim, care s-a petrecut în Diasporă). Organizații politice, organizații medicale, echipe sportive au primit numele de Macabi. Olimpiada evreiască, care se numește Macabiya, a început în 1932 și se ține o dată la patru ani. Sunt evenimente de sport popular ca „maratonul torței”, care au devenit un fel de simboluri ale sărbătorii Hanuka. Au fost scriitori (precum poetul național Bialik), care au propus ca Purim să fie înlocuită ca sărbătoare populară și Hanuca să rămână în locul său ca o sărbătoare și simbol al luptei pentru Independență.

Hanuka (partea II) - Megilat (Sulul) Antiochus [anul 5779]

Singura sursă evreiască care este o parte din cărțile sfinte (nu la toate comunitățile evreiești) este un Midraș foarte

vechi care se numește Megilat Antiochus, sau Megilat Bnei Hașmonaim sau Megilat Hanuka sau Megila Ievanit (grecească). A fost scrisă în Aramaică și tradusă încă atunci în Ebraică de marele Rabin Rav Saadia Gaon (Rasag) care a trăit în secolul al optulea. Se găsește pentru prima dată într-un Mahzor din Saloniki (1482). Astăzi se află în majoritatea Sidurilor la sfârșit. Sulul ăsta este un Midraș Agada (legendă) scrisă după ordinea istorică din Talmud. Asta este povestea pe scurt după cum apare în documentul amintit:

A fost pe vremea lui Antiochus, regele Greciei, un rege mare și puternic și toți regii îl ascultau. El a cucerit multe țări și a învins regi puternici, a cucerit cetățile lor și a ars palatele lor și a băgat la închisoare pe oamenii lor. Din vremea regelui Alexander n-a mai fost așa un rege. El a construit pe malul mării un oraș enorm căruia i-a dat chiar numele lui – Antiochia (se află astăzi în Turcia pe malul mării Mediteraneene lângă granița cu Siria. Pe vremea aceea era al treilea mare oraș din lume după Roma și Alexandria. Mai târziu a fost numit "leagănul Creștinătății" pentru importanța avută la începutul Creștinismului. În Faptele Apostolilor 11:26 este scris că denumirea de "Creștin" a fost folosită pentru prima dată în orașul ăsta). Și adjunctul său Bagris (de la Bagras), probabil o preluare a numelui Bachhis, a construit un oraș care îi poartă și lui numele. În anul 23 a domniei sale, care este anul 213 de la construirea Templului se povestește că a ieșit la drum spre Ierusalaim. A spus miniștrilor lui: voi știți că este poporul evreu la Ierusalaim și ei nu-i slujesc pe dumnezeii noștri și nu îndeplinesc poruncile regelui și vor căderea regelui? Noi acum vom urca la ei și vom anula legământul lor care este Șabat, Roș Hodeș și Brit Mila! Asta a plăcut miniștrilor și Antiochus l-a trimis pe adjunctul lui, Nicanor, cu o armată mare, să atace Ierusalaimul. Au intrat în oraș, au omorât mulți oameni și au intrat în Templu, au băgat o statuie înăuntru, au sacrificat un porc și au împrăștiat sângele lui în locul cel mai sfânt.

Când Iohanan Ben Matitai Mare Cohen a auzit asta s-a supărat și fața i sa înroșit, și-a făcut o sabie lungă și a venit la poarta Ierusalaimului și păzitorii l-au anunțat pe Nicanor că a venit Cohen Gadol și el l-a primit. Iohanan i-a spus că a venit în pace. Nicanor i-a spus: dacă vrei să mă slujești, ia un porc și sacrifică-l. Atunci s-a rugat Iohanan la Kadoș Baruch Hu să-l salveze, a luat sabia și l-a înjunghiat pe Nicanor în inimă. După aceea s-a rugat din nou, a ieșit în oraș și a omorât 770.000 de oameni.

Când a auzit Antiochus că adjunctul lui a murit, a ordonat să-l aducă pe Bagris cel Rău (harașu הרשע). I-a spus lui Bagris: Tu ai auzit ce au făcut evreii, mi-au omorât mulți soldați. Du-te și atacă-i și fă-le ce i-am spus și lui Nicanor. Bagris a venit la Ierusalaim, a omorât mulți oameni și au anulat Șabatul, Roș Hodeș și Brit Mila. După aceea au văzut un om care a făcut Mila fiului său, și l-au spânzurat cu soția lui în fața copilului. Și o femeie care a născut după moartea soțului ei s-a urcat pe zidul orașului, a spus că evreii nu vor anula nimic, și-a aruncat copilul și a sărit și ea. Și mulți evrei au făcut la fel. Mulți evrei au fugit să se ascundă într-o peșteră. Bagris a trimis soldați care au aprins un foc și au omorât o mie de oameni înăuntru.

După aceea au ieșit cei cinci frați din familia Hașmonaim, Matitai și frații lui, s-au luptat și au omorât mulți dușmani, care au fugit în insulele mării. Și Bagris, cu oamenii lui au fugit pe o corabie la Antiochus și i-au spus: Să știi că cei cinci frați sunt mai puternici decât oricine și tu cu armata ta nu o să reușești să-i bați. Fă o armată uriașă din toate regatele tale și să aduci și elefanți. Ideea i-a plăcut lui Antiochus, care a adunat o armată enormă, cu elefanți blindați, iar Bagris a ieșit din nou la Ierusalaim, spunându-și că de data asta, cu o așa armată mare, evreii nu vor reuși să se opună. Când au auzit, cei cinci frați au mers la Mițpe Gilad care era din vremea profetului Șmuel, au postit și s-au rugat la HaȘem. Frații au dat sfaturi; Iehuda cel mai mare, Șimon al doilea, Iohanan al treilea, Ionatan al patrulea și Elazar al cincilea. La ieșire tatăl lor a binecuvântat pe fiecare și ei s-au luptat și au omorât mulți, dar Iehuda a fost omorât. Când au văzut că a murit Iehuda s-au întors la tatăl lor. El le-a spus: o să vin eu cu voi ca să lupt ca nu cumva să dispară Bet Yisrael. Matitai a luptat cu băieții lui, Hakadoș Baruch Hu i-a ajutat și așa au omorât pe toți luptătorii și restul au fugit în insulele mării. Elazar s-a ocupat de elefanți și i-a gonit în mare unde s-au înecat. Bet Yisrael s-au bucurat mult și pe Bagris cel rău l-au ars în foc. Când regele Antiochus a auzit că a murit Bagris, el cu luptătorii lui a fugit în insulele mării și oriunde mergea oamenii se revoltau contra lui și îl numeau "fugarul".

După aceea au venit Hașmonaimim la Templu, au reparat porțile și zidurile distruse, au curățat Azara (curtea Templului) de morți și de urmele profanării. Au căutat ulei de măsline pur ca să aprindă Menora și au găsit numai un ulcior sigilat de Cohen Gadol care ajungea pe o zi. Dar Hakadoș Baruch Hu a binecuvântat-o și au ars opt zile.

Atunci au făcut Hașmonaimim ca astea opt zile să fie zile de sărbătoare asemănătoare cu zilele de sărbătoare scrise în Tora, să se aprindă lumânări opt zile, să se povestească ce s-a întâmplat, să nu se postească și să nu se jelească. De atunci n-au mai fost acolo Grecii, ci au regat Bnei Hașmonaim și urmașii lor timp de 206 ani până la distrugerea Templului. Din cauza asta, de atunci evreii în toate comunitățile țin zilele astea ca zile de sărbătoare din 25 Kislev opt zile și așa va fi în vecii vecilor.

Hașem, care le-a făcut minuni lor, ne va face și nouă minuni precum scrie profetul Micha (7:15): *Ca în zilele ieșirii tale din Egipt îți voi arăta miracole.*

Hol HaMoed „sărbătoarea profană”, zilele intermediare - חול המועד [anul 5784]

Hol HaMoed este termenul pentru zile de sărbătoare în care Toraua nu ne-a poruncit să ținem o zi de sărbătoare plină, „iom tov” יום טוב. Cu alte cuvinte acestea sunt zile intermediare de sărbătoare „minoră” numită *moed* מועד între prima și ultima zi ale evenimentului, care sunt zile de sărbătoare majoră, *hag* חג. Aceste zile sunt considerate zile între sărbătoare și zile de lucru. Aceste zile intermediare există doar la două sărbători: Pesah și Sucot. De Pesah ele țin cinci zile, iar de Sucot șase zile. În Gola, adică diaspora, ele se țin cu o zi mai puțin, deoarece zilele de sărbătoare țin două zile și nu una.

În aceste zile, aproape toate muncile care sunt interzise de Șabat sau Hag sunt admise. Sunt unele interdicții de ținere de doliu, mulți se îmbracă cu haine sărbătorești și se organizează mese festive. În Israel elevii și studenții au vacanță, la fel și bugetarii și mulți alți lucrători.

Aceste zile trebuie dedicate mai ales învățaturii.

Urarea tradițională în aceste zile este *moadim lesimha* מועדים לשמחה (sărbători cu bucurie).

Sursele acestor zile

Ele sunt amintite în Tora fără să fie numite așa în pericopa Emor, zilele de Sucot în Levitic 23:34, 39, iar cele pentru Pesah în Levitic 23:6. Tot ce aflăm aici este că în aceste zile nu este interzisă munca și că trebuie aduse jertfe speciale. În Mișna și Talmud există un tractat aparte care se ocupă mai ales de regulile zilelor intermediare numit „Moed Katan”. Și în tractatul Haghiga din Talmud ca și în midrașul de Halacha (legi) Safrā ספרא apar unele reguli, mai ales interdicția de a lucra în aceste zile, un fapt care este într-o mare controversă între înțelepți. Problema este dacă această interdicție este *deoraita* דאורייתא, adică din Tora sau *derabanan* דרבנן, adică din Talmud.

Munci, lucrări permise

Unii au susținut că toate cele 39 de munci interzise de Șabat și Hag sunt interzise și de Hol HaMoed. În fine s-a stabilit că șapte feluri de munci sunt permise:

- **Gătitul** pentru zilele de sărbătoare. Unii spun că este voie chiar și să fii plătit.
- **Folosirea unor aparate** la gătit cât și pentru întreținerea corpului sau pentru scopuri medicale.
- **Alte nevoi** în timpul celor 7 sau 8 zile de sărbătoare, cum ar fi spălarea podelelor, repararea mașinii etc. Nu ai voie să faci aceste lucruri dacă le-ai planificat dinainte.
- **Muncă de „pierdere al timpului”**. Este vorba despre muncă pe care dacă nu o faci pe loc, ai putea pierde bani sau să ai alte daune. Toate acestea cu condiția să nu fie programate dinaintea sărbătorii.
- **Muncă pentru a face o mițva**. Așa o muncă este permisă dacă există posibilitatea ca altfel să piardă facerea unei mițva. Este voie să o faci chiar dacă a fost programată dinainte cu condiția ca mițva să aibă loc în acele zile și câștigul să fie folosit și el în zilele acelea.
- **Nevoile poporului**. De exemplu repararea unui drum pentru nevoile din zilele acelea cu condiția că n-au fost planificate dinainte.
- **Un muncitor care nu are din ce trăi**. Este permis ca să facă orice muncă plătită. Are voie să facă și toate muncile interzise în Hol HaMoed.
- În zilele noastre, înțelepții au stabilit câteva reguli legate de viața modernă. Între altele sunt permise: curățenia casei, cumpărături pentru sărbătoare și alte câteva mai puțin importante. Sunt interzise: spălarea mașinii, munca pe câmp, cumpărături de haine și cadouri. Însă cadouri pentru sărbătoare, mai ales familiei, care vin să-i înveselească, dacă nu au fost cumpărate din timp, sunt permise.

Scrisul. Scrisul de litere tradiționale, cum ar fi sulul de Tora sau de Meghilot este interzis. Scrisul „laic” de documente sau lucruri asemănătoare este permis.

Obiceiuri

- **Doliu**. Nu se ține nicio formă de doliu. Toate ritualurile, de exemplu *shivă* שבועה, se amână după sărbătoare.
- **Tefilin תפילין**. În Talmud nu apare nicio regulă și mulți înțelepți nu puneau tefilin. Rabi Iosef Karo, autorul „*Șulhan Aruch*” scrie că fiindcă în Talmud nu se spune nimic despre această temă, trebuie să procedăm după ce ne spune Rabi Șimon Bar Iohai în cartea „*Zohar*” și să punem tefilin. Astăzi în Israel majoritatea nu pun pe când în diaspora majoritatea pun, în afară de *hasidim*.
- **Interdicție de spălare de rufe, de bărbierit și tunsoare**. Acestea sunt interzise din cauze de respect față de reghel רגל (sărbătoare).
- **Retezarea unghiilor**. În Talmud este o dispută uriașă în legătură cu această temă. Unii interzic fiindcă leagă retezarea unghiilor cu obiceiurile de doliu, în care ne este interzis. În „*Șulhan Aruch*” este permis, pe când varianta așkenaz scrisă de Rama רמ"א (cel mai mare înțelept așkenaz. Polonia sec. 17) este interzisă.
- **Nunți**. În aceste zile nu se țin nunți.

Rugăciuni

Rugăciunile de bază sunt cele de mijlocul săptămânii cu câteva adăugări. Printre altele se adaugă rugăciunea de Hallel (care se spune de sărbători) și se citește din Tora, unde sunt chemați patru evrei.

De Șabat Hol HaMoed se spune rugăciunea de Șabat cu câteva adăugări printre care Hallel. De Sucot se adaugă și Hoșanot, iar de Pesah se citește Șir HaȘirim (Cântarea Cântărilor). De asemenea se citește din Kohelet (Eclesiast). Citirea din Tora este din Exod cap. 33, iar haftara din Ezechiel 38 (venirea lui Gog, de Sucot) și 37 (profeția oaselor uscate, de Pesah).

Când mai exista Templul se făceau pelerinaje la Templu în aceste zile. Astăzi se organizează într-o zi de joi sau de luni „*Birkat Cohanim*” la Kotel (zidul plângerii) unde vin mii de cohanim ca să binecuvânteze poporul evreu.

Iom HaKipurim יום הכיפורים - Ziua ispășirii - cea mai sfântă zi a anului [anul 5780]

Iom HaKipurim, sau Iom Kipur, este una din sărbătorile majore ale Israelului date din Tora. Este o sărbătoare ținută într-un mod mai sever decât restul sărbătorilor, datorită conținutului de căință și iertare a păcatelor, prezent în toate mișturile și interdicțiile pe care le conține și, datorită cărora este percepută ca fiind sfântă în mod special.

Iom Kipur cade pe 10 Tisrei, având ca nucleu căința, iertarea și ispășirea - *tesuva*, תשובה *slichă* וסליחה *kapara* כפרה. După porunca din Tora trebuie să ne mâhnim sufletele în această zi, cuvântul folosit în cartea în limba originală, ebraică, este să ne „chinuim” sufletele תענו את נפשותיכם. În ciuda faptului că este o zi de post aspru (mai mult de 25 de ore), nu este în nici un caz o zi de doliu, cum sunt alte posturi numite „publice”. Din contră, această zi este o sărbătoare veselă, fiindcă, așa cum este scris și în Tora și în Talmud și în midraș, că Moșe Rabenu, după ce s-a urcat pe Muntele Sinai de 1 Elul pentru a doua oară, ca să aducă tablele, poporul a fost iertat de păcatul Vițelului de Aur și el a coborât cu al doilea rând de table tocmai de Iom Kipur. Așa a învățat poporul evreu de la Moise căile pentru iertare și căință publice prin rugăciune și slujba în Templu. Această zi a fost stabilită încă de pe vremea când mai exista Templul, fiind concepută ca o zi specială, potrivită în mod deosebit pentru ispășire, căință și iertare.

[Sursa sărbătorii](#)

În Tora sărbătoarea apare în cărțile Levitic și Numeri.

„Și Adonai a vorbit lui Moise zicând, la zece ale acestei luni a șaptea este Iom HaKipurim, Ziua Ispășirii. Să vă fie o adunare sfântă și să vă mâhniți sufletele și să aduceți o jertfă prin foc pentru Domnul, și nici o lucrare nu veți face în ziua aceea, pentru că este o zi de ispășire ca să vă ispășească în fața Dumnezeului al vostru ...” (Levitic 23:27-28).

„Și la zece ale lunii acesteia, a șaptea, veți avea o adunare sfântă și vă veți mâhni sufletele, nu veți face nici o lucrare. Veți aduce lui Adonai o ardere-de-tot de mireasmă plăcută, un vițel tânăr din cireadă, un berbec, șapte miei de un an (care) să fie fără cusur ...” (Numeri 29:7-11).

În afară de asta, apare în cartea Levitic descris ritualul cu totul deosebit de Iom Kipur, în care momentul special era un procedeu de tragere la sorți asupra celor doi țapi ispășitori, unul jertfit și celălalt trimis la Azazel:

„Și Aharon va arunca sortii pentru cei doi țapi, un sort pentru Adonai și celălalt sort pentru Azazel ... și să vă fie o lege pentru totdeauna pentru ca să se facă ispășire pentru fiii lui Israel de toate păcatele lor o dată pe an” (Levitic

Esența sărbătorii, mițvot și ritualuri

Esența sărbătorii în zilele noastre este puțin diferită de cea din primul și al doilea Templu, și anume esența de astăzi a sărbătoririi au rămas căința și ispășirea, *teșuva* תשובה și *kapara* כפרה. După sursele înțelepților, Hazal, ziua această de sărbătoare este o zi de celebrare și căutare a purității, care are darul de a purifica omul chiar și dacă el nu practică în mod special *teșuva*, căință. Putem spune că nucleul acestei zi este fraza din Mișna, tractatul Ioma 8:9: „Păcate (infracțiuni) între un om și Hakadoș Baruch Hu Iom Hakipurim le ispășește, pe când păcate (infracțiuni) între un om și prietenul lui, Iom Hakipurim nu le ispășește până nu-și va satisface prietenul”, iar după Rambam (Maimonides) în Mișne Tora „până își va împăca prietenul”.

Această zi este considerată ca fiind cea mai sfântă zi a anului, ziua în care Hakadoș Baruch Hu primește mai mult ca în orice altă zi rugăciunile noastre de iertare și de căință. Ideea de *teșuva*, căință, în această zi apare de câteva ori în Tanach, mai ales în scrierile profeților. Însă Hazal, înțelepții din perioada celui de al doilea Templu au intensificat această idee și așa această zi a devenit, încetul cu încetul, cea mai sfântă zi. Iar asta în ciuda faptului că, din punct de vedere a halacha, (legea religioasă), Șabatul este considerat mai sfânt. Noi învățăm acest lucru, printre altele, din rugăciunea „HaMelech HaKadoș,” care se adaugă în cele zece zile de *teșuva* (între Roș Hașana și Iom Kipur) la rugăciunea de Șmone Esre de Arvit LeȘabat și care spune „Și Tu ai sfințit-o (Șabatul) dintre toate zilele”, adică cea mai sfântă din toate sărbătorile. Avem și alte dovezi: pedeapsa celui care încalcă Șabatul este *schila* סקילה, lapidarea, cea mai gravă pedeapsă, pe când de Iom Kipur este *caret* כרת, executare mortală sau nu, care este mai puțin gravă. Iar numărul de chemați să urce la citirea din Tora de Șabat este de șapte, pe când de Iom Kipur este de șase. Cu toate acestea, poporul evreu a văzut întotdeauna Iom Hakipurim ca ziua cea mai sfântă a anului.

Încă un lucru foarte important de știut. Iom Hakipurim nu este în nici un caz o zi tristă, de doliu. Dimpotrivă,, această zi este o zi de sărbătoare. După cum am mai spus și la început, este ziua în care am primit al doilea rând de table ale legii. Dar această zi este mai mult de atât. Faptul că este o zi de sărbătoare ne este transmis clar în renumita frază din Mișna, tractatul Taanit 4:8 și din Talmud, același tractat 31:a: „Israel nu a avut zile bune (*iamim tovim* ימים טובים) ca 15 BeAv și Iom Hakipurim”. Nu vom vorbi aici de ce sunt aceste două date puse împreună, ci vom sublinia faptul că apare aici calitatea de „*iom tov* יום טוב” (la plural), care înseamnă sărbătoare. Să nu ne încurcăm, postul de Iom Kipur nu are nimic de a face cu postul de Tiș'a BeAv sau celelalte posturi istorice din Tora. Acesta este un post de mâhnire a sufletului, care trebuie să ne bucure și în nici un caz ceva ce are legătură cu doliul. Nu se ține nici doliu personal de Iom Kipur, ca de orice altă sărbătoare. O altă dovadă este masa de dinainte de post, numită *arucha mafsechet* ארוחה מפסקת, adică „masa de întrerupere”. De Tiș'a BeAv când este doliu avem voie să mâncăm o singură porție și și asta fără carne. Pe când această masă înainte de Iom Kipur trebuie să fie îmbelșugată, cu carne și alte bunătăți. Este scris în Talmud că cine mănâncă bine și mult, i se socotește, drept recompensă, să se considere că ar fi postit două zile, atât de ajun cât și de Iom Kipur.

Reguli, ritualuri și obiceiuri

- **Post și mâhnire.** Asta semnifică a chinui corpul pentru suflet. Scopul acestei mâhniri este „Pentru că în ziua aceasta (El) vă va accepta ispășirea, veți fi purificați. Veți fi purificați de toate păcatele voastre înaintea Domnului” (Levitic 16:30). Postul se ține și când Iom Kipur cade de Șabat (este singurul post care se ține de Șabat, deci încă o dovadă că nu este de doliu). Bine înțeles că bolnavii, femeile gravide, copii mici sunt scutiți de post. Ei pot posti parțial sau după un regim special.

Interdicțiile: mâncare și băutură, pantofi din piele, spălatul, ungerea corpului cu uleiuri și creme, acte sexuale.

- **Munca** este interzisă tuturor: cetățeanul și străinul care locuiește între voi. Interdicțiile sunt ca de Șabat și nu ca de alte sărbători.
- **Îmbrăcăminte albă.** Este un obicei de a purta un fel de halat alb lung, numit în idiș „kitl”. Dacă nu, se îmbracă de obicei în haine albe.
- **Șofar.** Se suflă în șofar o singură dată la sfârșitul rugăciunii, sau la sfârșitul postului.

Despre rugăciunile de Iom Kipur vom scrie cu altă ocazie.

Ziua aceasta în Israel și în diaspora

În Israel ziua aceasta este complet diferită de toate celelalte zile ale anului. Traficul rutier este total suspendat de populație și nu prin lege. Se văd numai ambulanțe și echipaje de poliție la nevoie. Bineînțeles, inclusiv închiderea tuturor magazinelor și afacerilor, aeroporturile închise etc. Dacă sunt evenimente în străinătate (discuții la ONU sau alte organizații, evenimente sportive etc.) israelienii nu participă.

În diaspora, aceasta este singura sărbătoare care ține o zi și nu două, adică fără a doua zi de sărbătoare de *galuiot* גליות. Cauza este, între altele, *pikuah nefesh* פיקוח נפש, adică grija de a nu fi pusă viața cuiva în pericol, sau ca nu cumva sănătatea cuiva să fie afectată de un post atât de lung.

În finalul articolului urăm tuturor cititorilor noștri un an bun și fericit și „o încheiere bună a semnăturii” ! sau, în original, „Gmar hatima tova!”

גמר חתימה טובה

Iom HaKipurim - Kaparot, o datină de secole [anul 5786) כפרות

Kaparot este o tradiție extrem de veche, care se derulează în ajun de Iom Kipur. După căderea celui de al doilea Templu și abrogarea ceremoniei țapului ispășitor, s-au inițiat ceremonii alternative pentru căință materială de la păcatele omului. După aceea, s-a stabilit o tradiție controversată de mulți în zilele noastre, în care se învârtește o găină sau un cocoș deasupra capului cerând ca pasărea să moară și nu omul, care să trăiască în bine. După ce se termină ritualul pentru toți, pasărea este jertfită și, de obicei se dă săracilor sau este răscumpărată și banii se dau săracilor. Unii îndeplinesc cutuma fără animale, învârtind bani deasupra capului, care sunt donați direct săracilor.

Înțelepții din această perioadă îndelungată post-talmudică sunt divizați în două tabere – una care favorizează

ritualul, iar a doua care se opune clar și răspicat. Astăzi, organizațiile de apărare a drepturilor animalelor stau în fruntea opoziției la acest ritual antic.

Ritualul

Se obișnuiește să se țină cutuma în dimineața ajunului de Iom Kipur, însă se poate face în toate cele zece zile dintre Roș Hașana și Iom Kipur. Cel care îl face, ține găina (pentru fete) sau cocoșul (pentru băieți) și spune următoarele versete:

„Omul

- Cei care stau în beznă și întuneric, cei încătușați în sărăcie și în fiare (Psalmi 107:10)
- (Domnul) îi scoate din beznă și le rupe lanțurile (Psalmi 107:14)
- Nelegiuire lor îi derutează pe cei proști din drum, iar de la fărădelegile lor ei vor suferi, orice mâncare ei vor detesta și vor ajunge la porțile morții, în necazul lor strigau spre Domnul, ca El să-i salveze de la strâmtorare. A trimis cuvântul său și i-a vindecat și i-a scăpat din mormintele lor, i-au mulțumit Domnului Dumnezeului pentru îndurarea sa și minunile făcute lor. (Psalmi 107:17-21)
- Dacă vine la om un înger susținător dintr-o mie care să-i spună care este cinstea lui, [Domnul] îl va grația și va spune, scutește-l ca să nu coboare în lumea morților (Iov 33:23-24)

Aceasta este alternativa mea, acesta este schimbul meu, acesta este mântuirea mea, acesta este cocoșul/găina care va merge la moarte (banii care vor merge la caritate), iar eu voi merge la viață lungă, bună și în pace”.

Rugăciunea se repetă de trei ori. Obiceiul este să se folosească găini albe, culoare care simbolizează pe cei neprihăniți sau pe iertarea fărădelegilor, după cum ne spune profetul Isaia: „... dacă păcatele voastre vor fi ca [pânza] cărămizie, ele se vor face albe ca zăpada” (Isaia 1:18). În orice caz, găinile albe nu sunt obligatorii.

Adaptarea obiceiului

Ritualul este amintit pentru prima oară în sec. al șaptelea de un înțelept din orașul Sura în Babilonia. Lucrurile apar într-un comentariu atașat Talmudului, care amintește acest obicei, într-o formă puțin diferită de cea de astăzi, deja din perioada talmudică. Este clar că are legătură cu jertfirea animalelor și a păsărilor dinaintea sărbătorii de Iom Kipur.

Disputa legată de acest ritual a început încă din perioada aceea. Ea s-a întărit în Evul Mediu, mai ales în Spania. Marele înțelept Ramban (Nahmanides, Spania sec. 13) scrie că originile obiceiului se află în păgânism și în superstiții. Alții au criticat acest fel de jertfă deoarece jertfe de animale pot fi aduse numai în Templu, care nu există deocamdată. Marele înțelept, Rabi Iosef Karo, autorul codexului de reguli „Șulhan Aruch” neagă și el aplicarea acestei cutume. Ramban nici măcar nu-l amintește.

Astăzi, organizațiile de protecție a animalelor se opun drastic obiceiului. În Israel și legislația se opune, sacrificarea animalelor nu poate fi făcută în particular, ci doar de instituții aprobate de stat sub supravegherea unui medic veterinar. Primul proces în acest sens a avut loc în 2007. De aceea, marea majoritate s-a lepădat de obiceiul milenar și în locul lui donează bani nevoiașilor.

Iom Hakipurim haftara - Povestea profetului Iona - [anul 5783]

Articolul acesta apare de Iom Kipur deoarece cartea lui Iona se citește ca Haftara la Mincha de Iom Kipur. Asta este și cauza celebrității sale. Cartea este a cincea din Profeții Minori aflându-se într-un loc neobșnuit în Tanach. Personalitatea lui Iona

Cine este acest profet? În carte nu apar prea multe amănunte biografice. Este identificat de obicei cu profetul Iona Ben Amitai din cartea 2Regi, 14:25 care a profețit pe vremea regelui Yerovam Ben Ioash din secolul 8 înaintea erei curente, al doilea rege cu numele acesta (primul s-a numit Ieroboam Ben Nevat). El s-a născut în localitatea Gat HaHefer care se află în Galilee în tribul Zevulun, pe drumul dintre Nazaret și Tiberias. A profețit mai ales în regatul de nord, numit și Israel sau Șomron, spunând că regele va extinde frontierele țării din Mevo Hamat până la Marea Moartă.

Iona este singurul profet care a fost trimis de Hakadoș Baruch Hu să ofere învățături și îndrumări în inima teritoriului celui mai mare dușman, în marele oraș Asirian Ninve, care se află lângă orașul Mosul din Irakul de astăzi. Conform unor surse, acolo este și îngropat și se afla mormântul, care a fost distrus de Daeș (ISIS) în 2017. Dar, conform altor surse, adevărul este că Iona s-a întors în țară, așa că a murit în Israel și se crede că mormântul lui se află în localitatea natală, Gat HaHefer, pe drumul dintre Nazaret și Tiberias, în satul arab Mașhad. Despre locul unde se află localitatea noi învățăm din Iosua 19:13 Apoi trecea [hotarul dintre triburi] spre răsărit la Ghet-Hefer, la Ita-Cățin și mergea spre Rimon, Metora și Nea

Cartea profetului Iona este atât de cunoscută din cauză că se citește în rugăciunea de Mincha la Yom Kipur. Și de ce se citește de ziua asta sfântă? Primul motiv este acela că ne arată puterea căinței. Toată cartea vorbește despre păcat și căință. Profetul păcătește la început și crede că poate fugi de la Kadoș Baruch Hu, dar se căiește pe urmă prin rugăciune și prin îndeplinirea misiunii pe care o primise. Și marinarii, la rândul lor, au păcătuț rugându-se la zeii lor și pe urmă căindu-se și făgăduind să facă fapte bune. Al doilea motiv este acela că noi învățăm că nu putem fugi de la HAȘEM și totuși suntem judecați de El. În renumita și importanta carte "Mișna brura" scrie HaHefeț Haiim că nu putem fugi de HAȘEM binecuvântat fie El. Cartea lui Iona este considerată un best seller printre creștini și musulmani și i-a inspirat pe unii dintre cei mai importanți creatori de lucrări ale artei medievale și a Renașterii creștine.

Dacă încercăm să caracterizăm personajul profetului Iona, cum fac de altfel, și Hazal (Înțelepții noștri fie-le memoria binecuvântată), el este socotit un profet de iertare, de îndurare. Hazal a văzut în el un profet care a acompaniat dinastia lui Iehu, el fiind unul din "învățăceii profeților" care l-au uns pe regele Iehu, precum scrie în Sifri Zuta Bamidbar 14:1 "Atotsfântul Binecuvântat fie El i-a poruncit lui Eliahu/Ilie: "Pe Iehu ben Nimși îl vei unge ca rege peste Israel" Eliahu i-a poruncit lui Elisei și Elisei l-a trimis pe Iona care l-a uns."

Și în alte cărți (Seder Olam Raba, Mechilta) apare ca un profet al îndurării. În Midrașul Mechilta apare ca cel care vrea binele Israelului fără legătură cu faptele lor. El este loial dinastiei pe care a întemeiat-o. Asta este în contradicție completă cu personajul lui din cartea Iona, unde el apare ca un profet al adevărului. Sunt însă care îl văd și în cartea asta ca un profet care apără Israelul și din cauza asta este interesat ca Asiria să cadă ca să nu

poată face rău poporului Israelului. În felul ăsta Iona nu caută adevărul absolut ci binele Israelului. Pe de altă parte se poate vedea caracterul lui Iona și în cartea lui Iona și în cartea Regilor ca un profet al adevărului. Dar și asta este o explicație problematică, poate chiar mai problematică decât prima.

Profeția lui Iona

Cartea lui Iona este mai mult o poveste decât o profeție. Partea principală a cărții nu este, așa cum ne-am așteptat, o relatare a adresării lui Kadoș Baruch Hu către popor. Tot ce se spune aici se rezumă la doar câteva cuvinte în capitolul 3:4: "Încă patruzeci de zile și Ninve va fi distrusă." Partea importantă a cărții este confruntarea între Kadoș Baruch Hu și profet. Confruntarea aceasta are la bază o dezbatere despre esența dreptății și a moralei.

Iată pe scurt evenimentele cărții compusă în total din patru capitole. Primul capitol este uluitor și descrierea poveștii are un ritm vijelios. HAȘEM îl trimite pe Iona într-o misiune în orașul Ninve (capitala Imperiului Asirian, marele inamic al Israelului) fără să ne spună care este misiunea (versetul 1:2). Iona, fiind un profet (în cartea asta nu este scris că este profet, dar în cartea Regilor este scris) sigur că știe care este misiunea. În versetul următor aflăm riposta lui Iona: "Și s-a sculat Iona să fugă la Tarșiș, departe de Dumnezeu". Vedem, cu acest prilej, încă o caracteristică a lui Iona: evadarea din realitate. După aceea vine căpitanul și îl întreabă: "De ce dormi?" De fapt el nu adoarme de oboseală ci din cauză că nu vrea să afle care este realitatea. El se trezește numai când vin la el marinarii speriați și atunci noi vedem încă o caracteristică a lui, este gata să se sacrifice ca să salveze vaporul. Dar și de data asta el rămâne pasiv și îi roagă pe marinari să-l arunce în mare. Capitolul al doilea cuprinde în întregime rugăciunea lui Iona (acesta fiind în burta peștelui enorm) către Hakadoș Baruch Hu. Îmbunat fiind de rugăciune Hașem dă ordin peștelui să- regurgiteze, aruncându-l pe țăr. La începutul capitolului al treilea ne-am fi așteptat ca Iona să-i mulțumească lui Kadoș Baruch Hu pentru că l-a salvat. Iona nu numai că nu-i mulțumește, dar nici nu se duce imediat să împlinească misiunea cu toate că îi este clară cauza celor întâmplare. Domnul trebuie să-i ordone din nou să meargă aproape cu aceleași cuvinte ca în primul capitol: "Scoală și pornește către cetatea cea mare a Ninivei și vestește-le ceea ce îți voi spune!"

În versetul 3 noi învățăm că Ninve este un oraș mare și este la o distanță de trei zile (de mers). După prima zi Iona cheamă pe oamenii din Ninve: "Încă patruzeci de zile și Ninve va fi distrusă." care ne amintește de cuvintele folosite în Genesis 19 despre Sdom și Amora. Locuitorii orașului cred în Hașem scris cu aceleași cuvinte cu care este scris că Bnei Israel au crezut în Hașem după despicarea Mării Roșii și așa face după aceea și regele care se îmbracă în sac în semn de căință, dă ordin să postească să-i ierte, exact cum am citit despre Mordohai și Ester și se roagă lui HAȘEM cu aceleași cuvinte cu care s-a rugat Moșe Rabenu după așa numitul cult al vițelului de aur. La sfârșitul capitolului, Hakadoș Baruch Hu îi iartă pe locuitorii orașului Ninve. Capitolul al patrulea începe cu riposta ciudată a lui Iona la pocăința oamenilor din Ninve. În loc să se bucure, Iona refuză să primească iertarea lor și este scris "Lucrul acesta n'a plăcut deloc lui Iona, și s'a mîniat." (4:1). Două rugăciuni spune Iona în carte: prima în burta peștelui ca să-l salveze Domnul, este o rugăciune pentru viața lui. A doua este aici când vede că Hakadoș Baruch Hu i-a iertat pe oamenii din Ninve. În prima el se roagă pentru viața lui și aici el este gata să moară că crede că păcatul este atât de mare: "Și a rugat pe Domnul zicând (4:2,3): "O, Dumnezeule, iată tocmai ceea ce cugetam eu când eram în țara mea! Pentru aceasta eu am încercat să fug în Tarșiș, că știam că Tu ești Dumnezeu îndurat și milostiv, îndelung-răbdător și mult-milostiv și Îți pare rău de fărădelegi. Și acum, Domnul, ia-mi sufletul meu, căci este mai bine să mor decât să fiu viu!"

Iona se folosește aici în vorbele lui de o parte de expresii din cele 13 atribute divine pe care le-a dezvoltat Domnul lui Moise. 1. Îndurat 2. Milostiv 3. îndelung-răbdător 4. mult-milostiv Acestea reprezintă mai mult decât orice mila pe toate popoarele. El crede că oamenii din Ninve nu trebuie iertați și iese din oraș. Aici se petrece ceva extraordinar. Hakadoș Baruch Hu "comandă" un curcubeie care crește și îi dă lui Iona umbră de la soarele arzător. Și atunci comandă Domnul un vierme care usucă copacul. A doua zi comandă Domnul un vânt foarte cald care îl face pe Iona să leșine. Iona se plânge de asta și îi pare rău. Hakadoș Baruch Hu îi spune că dacă îi pare rău pentru un copac care "într-o noapte s'a născut și într-o noapte a pierit", atunci cu atât mai mult pentru un oraș mare cu zeci de mii de locuitori și de asta l-a iertat.

Poate după ce ați citit articolul ăsta o să înțelegeți mai bine de ce citim noi cartea lui Iona de Iom Kipur.

Lag (33) BaOmer și revolta lui Bar Cohva [anul 5779]

Ziua aceasta este o zi plină de veselie, fiindcă prilejuiește rememorarea unor obiceiuri și a unor evenimente istorice generatoare de bucurie. Aceasta este a treizeci și treia zi de numărătoare de Omer, adică ziua de 18 Iyyar. Printre altele, ziua aceasta se confundă cu data numită în Mișna *Pros HaAțeret* פרוס העצרת, adică ajun de sărbătoare. După ce controversa între înțelepți din Evul Mediu dacă data este 18 Iyyar sau 20 Iyyar nu s-a soldat cu o decizie, Maharal (marele și înțeleptul Rabin din Praga secolului 15, cunoscut drept "părintele tradițiilor așkenaz"), a socotit că data asta trebuie să fie 18 Iyyar și așa țin toți evreii de atunci.

Despre acest eveniment istoric, ne povestește ce s-a întâmplat Talmudul, tractatul Yevamot 62:b. Talmudul ne spune că Rabi Akiva avea 12 000 de perechi de elevi și toți au murit loviți de o epidemie cumplită, fiindcă לא נהגו כבוד זה בזה *lo nahagu cavod ze baze* „nu se respectau unul pe celălalt”, iar decesul s-a produs într-o perioadă foarte scurtă și anume din Pesah până în Șavuot. Ceea ce nu apare scris în Talmud este faptul că decesele s-au oprit dintr-o dată, de Lag BaOmer. Pentru prima oară apare scris despre asta într-o carte despre obiceiuri de doliu, apărută în Spania secolului al 12-lea și în care se afirmă că moartea a încetat de *Pros HaAțeret*, adică în ajun de sărbătoare (sărbătoarea de Șavuot).

Totuși, acest gen de decizie, care stipulează înlocuirea doliului cu decretarea unei zile de veselie, comportă diverse discuții. Despre asta auzim pentru prima dată de la Maharal care scrie "se face veselie în ziua de Lag BaOmer". Dar, pe de altă parte, mulți înțelepți erau contra transformării acestei zile în Yom Tov (sărbătoare). Printre ei s-a numărat și marele înțelept Hatam Sofer din Bratislava, Slovacia (secolele 19-20), care a scris: „Nu se poate stabili o zi de sărbătoare dacă nu s-a întâmplat o minune în ea și dacă acest lucru nu a fost amintit în Șas (Talmud și Mișna) și nu la *poskim* (înțelepți care emit decizii în *halacha*).

„Nu știu dacă avem îndreptățirea să facem o zi de veselie și de aprindere (de lumânări) în ziua aceasta”.

אין לקבוע מועד שלא נעשה בו נס ולא הוזכר בש"ס ובפוסקים בשום מקום... לעשותו יום שמחה והדלקה... לא ידעתי אם רשאים לעשות כן

Principalele prevederi rituale legate de Lag BaOmer, conform tradițiilor

În primul rând, în ziua aceasta se opresc toate obiceiurile de doliu (în seara dinainte, ori în seara următoare, depinde de tradiție), se țin nunți, sunt permise bărbieritul și tunsul. Dar sunt și dintre cei care continuă doliul după această zi, până la Șavuot sau la Roș Hodeș Sivan sau la o altă dată.

O altă ceremonie veselă care se ține este שמעון בר יוחאי - hilula pentru Rabi Șim'on Bar Yohai (Rașbi) care se ține pe muntele Meron, în Galil, acolo unde se află, după tradiție, mormântul marelui înțelept. El s-a

născut în anii căderii celui de al doilea Templu (67 e.n.) și a fost unul din elevii lui Rabi Akiva. Îi este atribuită cartea „Zohar” și faptul că a dezvăluit elevilor săi secrete ale Cabalei. La petrecerea asta ajung, de obicei, să participe, de-a lungul celor patru zile, câte ține, cam o jumătate de milion de oameni. Cu acest prilej se aprind focuri mari (ruguri), în amintirea incendiului care a cuprins casa lui Rașbi în ziua morții sale. Obiceiul acesta de aprindere de focuri de Lag BaOmer s-a răspândit în special în Israel, în secolul 20. Acolo, pe muntele Meron, sunt aduși băieții care au împlinit trei ani fără să fi fost tunși niciodată pentru a beneficia de prima tunsoare, numită *Halake* חלאקה.

Revolta lui Bar Cochva מרד בר כוכב mered Bar Cohva

Mișcarea sionistă (atât cea religioasă, cât și cea laică), a dezvoltat ideea că ziua aceasta este și un prilej de rememorare a revoltei lui Bar Cohva, care a avut loc în anii 132-135 e.n., chiar dacă istoricii spun că revolta a fost un eșec și că Bar Cohva a făcut greșeli fatale, ca lider al revoltei împotriva Imperiului Roman, care i-a rezervat o soartă atât de tragică. Numele lui exact este Șim'on Bar Cuzeiva, probabil provenind din numele satului în care s-a născut. Numele de Bar Cohva nu este amintit în nici o sursă contemporană lui. Acest nume apare pentru prima oară în scrierile episcopului Eusebius din Cesaria, care a trăit în jurul anului 300, pe vremea împăratului Constantin și în cărțile unuia dintre elevii lui, Hieronymus, adică Ieronim, traducătorul Vulgatei (Biblia în latină). Ei au mers pe urmele lui Rabi Akiva, care a fost un admirator a lui Bar Cohva, dăruindu-i un supranume desprins dintr-un citat din Numeri 24:17, „*darach cohav miyaakov*”, דרך כוכב מיעקב, *adică* „o stea va răsări din Yaakov”. Cuvântul „stea” în ebraică este „cohav” כוכב, așa că i-au adaptat numele de Bar Cohva בר כוכב.

În anul 115, pe vremea împăratului Traian, a izbucnit o revoltă a evreilor din diaspora, mai exact din regiunile Egipt, Cipru, Cyrenaica (Libia). Generalii lui au înăbușit aceste revolte cu multă cruzime. În general atitudinea lui Traian față de evrei era foarte ostilă, spre deosebire de atitudinea sa față de creștini, mult mai concesivă. Evreii și-au pus multe speranțe în succesorul lui, Hadrian. Dar și ele s-au spulberat. Bar Cohva a preluat, probabil, ideea unei revolte de la aceste evenimente, în ciuda experienței tragice din ultimul secol. Din probe arheologice rezultă că rebeliunea a fost pregătită vreme îndelungată. Marele *Tana* (înțelept) Yehoșua Ben Hananya i-a avertizat pe inițiatorii revoltei în legătură cu catastrofa care ar putea veni. Dar opoziția acestora față de interdicțiile lui Hadrian, care au inclus interzicerea Brit Mila (circumciziei) și interzicerea Șabatului era mult prea mare. Pentru a descrie revolta în detaliu, voi scrie un articol aparte într-un număr viitor.. Aici voi spune numai că ea a ținut cam trei ani, perioadă în care răzvrățiții au cucerit Ierusalimul și au amenajat un Templu provizoriu, unde au adus chiar și ofrande. Încetul cu încetul, răzvrățiții nu au mai putut ține față legiunilor romane.

Ultima reductă a fost orașul Beitar, la 11 km., în sudul Ierusalimului. Romanii au început un asediu de cel puțin trei luni, până când, (cu ajutorul unui trădător, probabil), în vara anului 135 e.n., au cucerit orașul. Luptele au continuat, totuși, prin acțiuni de gherilă. Potrivit tradiției, Beitar a căzut de ziua de Tiș'a (9) BeAv, care, este o zi plină de nenorociri, în care i-a venit și lui Bar Cohva sfârșitul. Potrivit unor surse istorice nu romanii au fost cei care au reușit să-l omoare, ci el a murit mușcat de un șarpe.

Bar Cohva este o personalitate controversată. În primul rând avem scrisori scrise de el în ebraică și în aramaică, multe fiind ordine de luptă transmise generalilor săi. El s-a autonumit „președinte al evreilor”, așa cum făcuseră și primii Hașmonaim. Noi îl mai cunoaștem din cele două Talmudim care îl caracterizează în mod contradictoriu, cât și din unele midrașim. Să subliniem, totuși, faptul că mulți dintre Hazal (înțelepți) l-au admirat. Cel mai renumit este Rabi Akiva care l-a supranumit după Numeri 24:17, „*darach cohav miyaakov*” „o stea va răsări din Yaakov”, așa cum am avut deja prilejul să evidențiem. Lucrul acesta apare în Talmud Yerușalmi, tractatul Taanit 4:68. Aici Rabi Akiva face un joc de cuvinte între Kohav – stea și Kuzeiva – numele lui, spunând că în versetul acesta din Numeri 24:17 Bil'am face aluzie și la el. Tot în acest Talmud el este admirat, pentru forța fizică uriașă pe care o avea: cunoscut ca „omul-catapultă”, își doboră adversarii aruncând peste aceștia bolovani uriași, sau, în calitate de călăreț, smulgea din goana calului copaci întregi din rădăcini.

Spre deosebire de asta, în Talmud Bavli (babilonian) imaginea lui este negativă. Acolo scrie, între altele, că înțelepții l-au analizat și au ajuns la concluzia că el nu este un Mașiah (mesia) și din cauza asta l-au declarat Mașiah Șeker (mesia fals, sau mesia mincinos), astfel că l-au condamnat în Sanhedrin și l-au executat.

Așadar Bar Cohva rămâne un personaj controversat în istoria și tradiția poporului evreu. Pe de o parte, unii istorici l-au văzut și îl văd și până astăzi drept un erou care a reușit, în condiții aproape imposibile, să reînvie, chiar dacă pentru o perioadă scurtă, aspirațiile de independență politică și religioasă a evreilor din Israel. Pe de altă parte, mulți alți istorici, și atunci și în zilele noastre, văd în Bar Cohva pe cel care a adus poporului evreu cea mai mare catastrofă din istoria sa, ca o consecință a orgoliului și mândriei inadmisibile pe care și le-a permis față de cea mai mare putere militară, politică și economică a epocii. În fond, exilul masiv al poporului evreu a început nu după distrugerea Templului și căderii Ierusalimului, în anul 70 e.n., ci după eșecul colosal al acestei revolte eroice, dar sinucigașe, din anul 135 e.n.

Totuși, istoria nu uită. În amintirea acestui episod de luptă și eroism și de speranțe de reconstruire a Templului, s-a hotărât că ziua aceasta are și o semnificație eroică, astfel că, în memoria acelor luptători și a victoriei (din păcate, efemere) pe care au izbutit-o atunci când Ierusalimul a fost cucerit de ei și când au inițiat un fel de Templu provizoriu, evenimentul rămâne în amintirea tuturor. [În onoarea lor se aprind rugurile, se stă în jurul lor, se organizează jocuri de tir cu arcul și se opresc toate expresiile de doliu.](#)

Lag BaOmer - sorginte și tradiții [anul 5781]

Lag BaOmer este a treizeci și treia zi a numărătorii Omerului, adică a celor 49 de zile dintre Pesah și Șavuot. Această zi cade întotdeauna de 18 Iyyar după calendarul evreiesc. Anul acesta Lag BaOmer cade în 12 mai după calendarul convențional. Această numărătoare este bazată pe un ritual agricol de numărare a zilelor de la recolta de orz până la recolta de grâu. Bineînțeles, ca orice ritual care apare în Scriptură, a devenit cu timpul o obligație religioasă inclusă în cartea de rugăciuni de toate zilele, obligând fiecare evreu credincios să numere zilnic în a câta zi, de după Pesah, se află. Cu trecerea anilor, acestor zile li s-au adăugat tradiții și obiceiuri până când s-a ajuns la forma de astăzi. Cea mai importantă tradiție care s-a adăugat după secolul II e.n. este păstrarea unei forme de doliu. Printre îndatoririle acestuia se numără: interdicția tunsului și bărbieritului, a nunților și petrecerilor, etc.

Porunca pentru numărătorea de Omer o găsim chiar în Tora, pe când porunca de doliu se găsește doar în Talmud (tractatul levamot 62:b) unde ni se povestește că Rabi Akiva avea 12.000 de perechi de elevi care au murit loviți de o epidemie cumplită, tocmai în această perioadă de numărătoare. Despre aceste evenimente am scris într-un articol [anterior în Baabel](https://baabel.ro/2020/04/epidemia-care-a-schimb-istoria-poporului-evreu/) <https://baabel.ro/2020/04/epidemia-care-a-schimb-istoria-poporului-evreu/> și într-un alt articol pe site-ul meu <https://www.evrei.ro/lag-33-baomer-si-revolta-lui-bar-cohva/>. De data aceasta doresc să prezint sorginta acestei sărbători și, mai ales, a obiceiurilor pe care le cunoaștem cu toții.

Trăsătura cea mai cunoscută a sărbătorii de Lag BaOmer este aprinderea focurilor mari și mici în toate colțurile Israelului. În Israel aceasta este cea mai poluată zi a anului, din cauza fumului care se poate observa și din satelit, precum și ziua de maximă alertă pentru pompieri. Acest obicei are legătură directă cu evenimentul de pe muntele Meron, în Galileea.

Muntele Meron, aflat în nordul regiunii Galileea, cu o altitudine de 1204 m, este cel mai înalt munte din Israel, la

vest de râul Iordan. El se află aproape de orașul Safed (Tfat), una dintre cele mai ploioase zone din țară. Pe acest munte ninge aproape în fiecare iarnă.

În perioada Celui de al Doilea Templu, aici se găsea așezarea evreiască Meron, al cărei nume, potrivit unor surse, este legat de numele marelui înțelept Rabi Șim'on Bar Iohai (Rașbi). Rașbi s-a născut în anul căderii Celui de al Doilea Templu (67 e.n.) și a fost unul din elevii lui Rabi Akiva.

Lui îi este atribuită cartea *Zohar* și faptul că a dezvăluit elevilor săi secrete ale Cabalei. Acolo se află, după tradiție, și mormântul lui Rașbi. Aceste tradiții sunt foarte târzii. De exemplu, avem documente despre o tradiție din sec. XI care identifică pe acest munte mormintele lui Hilel și Șamai, doi mari înțelepți care au pus bazele *halacha* (legilor) care guvernează viața evreiască. În sec. XIII s-a adăugat o altă tradiție potrivit căreia acolo se află și mormântul lui Iehoșua Bin Nun, continuatorul la conducerea poporului evreu a lui Moise. Abia din secolul XV auzim despre faptul că pe același munte s-ar afla mormintele lui Rașbi și al fiului său, iar din secolul XVI, au început pelerinajele la acest mormânt.

Primul care ne povestește despre o sărbătoare (*hilula*) organizată în ziua de Lag BaOmer pentru a comemora ziua morții lui Rașbi, este marele cabalist Haim Vital. La finele secolului XVI el relatează despre renumitul său dascăl, marele cabalist Ițhak Luria (Haari Hakadoș) care sărbătorea acolo acest eveniment, oprea doliul de Omer și-l tunde pe fiul său. Mai târziu se mai făcea un singur pelerinaj, la mormântul lui Rașbi, celelalte fiind date uitării. De aici putem deduce că elevii marelui Luria au stabilit tradiția potrivit căreia Lag BaOmer este ziua în care Rașbi s-a născut, s-a căsătorit, a murit și a ieșit din peșteră. Rașbi se ascunsese de romanii care-l căutau împreună cu fiul său, Elazar, preț de 13 ani. Acolo, după tradiție, a scris cartea „Zohar”. Peștera se află în orașelul Pki'in. Astfel, Lag BaOmer a devenit o zi de veselie în care evreii se rugau, dansau și aprindeau focuri în amintirea incendiului care a avut loc în ziua morții lui. De aici vine obiceiul de a aprinde focuri în această zi. Inițial se aprindeau focuri sau lumânări pe acoperișurile sinagogilor.

Având în vedere că epidemia care a lovit elevii lui Rabi Akiva este legată de revolta condusă de Bar Kochba în 132-135 e.n., mișcarea sionistă a îmbrățișat această revoltă ca un model pentru eroismul evreiesc în Eretz Israel. În secolul XX, Lag Ba Omer a devenit o zi în care se organizează acțiuni care evocă eroismul celor care au luptat contra unui dușman foarte puternic, Imperiul Roman. Focurile evocă amintirea luptătorilor care aprindeau focuri ca să comunice între ei. Este foarte interesant cum acest obicei adoptat în trecutul recent a devenit esența acestei zile. Până într-atât, încât anul trecut unul dintre cei doi prim-rabini ai Israelului a publicat un comunicat în care explica motivul pentru care aprinderea focurilor nu este o poruncă și îndemna lumea să se mai potolească.

Încă din timpul sărbătorilor de toamnă, copii și tineri încep să adune lemne și scânduri pentru focul pe care îl vor aprinde în primăvara următoare. Anul acesta toată rezerva care s-a adunat se pierde fiindcă aprinderea focurilor a fost interzisă din cauza pandemiei.

Un alt ritual care se petrece pe muntele Meron în această zi este prima tunsoare a băieților care au împlinit trei ani, numită *halake*. După această tunsoare băieții încep să învețe alfabetul (fetele încep la cinci ani). Și acest obicei a fost adoptat în urma lui Luria, Haari Hakadoș. Hasidimii au preluat aceste obiceiuri și le practică în continuare.

Părinții mei împreună cu bunicul mi-au făcut și mie *halake* la trei ani, chiar dacă nu am putut ajunge pe munte. Atașată o poză făcută cu câteva luni înainte de *halake*.

Din cauza acestor două tradiții se adună anual pe acest munte peste o jumătate de milion de persoane care sărbătoresc patru zile aceste evenimente. Mulți vin cu zile și chiar cu săptămâni înainte ca să găsească un loc bun, să citească Psalmi și să se roage la mormântul marelui înțelept.

Un alt ritual care astăzi este mai puțin practicat sunt întreceri de tragere la țintă cu arcul și săgeata. Acest obicei a venit tot în urma legăturii făcute între Bar Kochba și Lag BaOmer. De asemenea, se practică excursii în natură și întreceri sportive.

De Lag BaOmer se țin și foarte multe nunți. Săli de petrecere sunt rezervate cu luni, chiar cu un an înainte.

A fost publicat în revista Baabel, mai 2020

A painting depicting a group of women in traditional blue robes and headscarves dancing in a desert landscape. The woman in the foreground is prominently featured, holding a large, light-colored tambourine. Behind her, a line of other women follows, also holding similar instruments. The background is filled with tall palm trees under a clear sky. The style is characteristic of early 20th-century Orientalist art.

Această binecuvântare extrem de importantă care se spune de toate sărbătorile din Tora, nu se spune de Şvi'i şel Pesah cu toate că este o sărbătoare din Tora. Ea este într-adevăr un *lom Toy* לומ טוץ în care este interzis să se

lucreze, însă nu este un *Reghel* רגל, adică o sărbătoare de pelerinaj la Ierusalim, la Templu. Reghelul a fost în prima zi a Pesahului și atunci noi am spus „Shehecheyanu”. Ca de obicei, mai sunt multe explicații la dezicerea binecuvântării.

Această binecuvântare este specială și extrem de cunoscută. Textul spune: „Binecuvântat ești Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai ținut în viață și ne-ai menținut și ne-ai făcut să ajungem la vremea aceasta”.

Această binecuvântare se spune în primul rând în prima zi a sărbătorilor din Tora (Pesah, Șavuot, Roș Hașana, Iom Hakipurim, Sucot) și a sărbătorii de Simhat Tora care este socotită o sărbătoare aparte. Binecuvântarea se mai spune la mișvot care depind de timp și pe care le îndeplinim pentru prima oară în anul respectiv, cum ar fi șederea în Suca, mâncatul mațotului (azima) de Pesah, citirea unei *meghila*, aprinderea lumânărilor de Hanuca. Se mai spune când se mănâncă un fruct nou pe acel an, când cumpărăm o casă nouă, o haină nouă. Mai sunt și alte ocazii pe care nu le amintim de data aceasta. La unele ocazii sunt dispute între înțelepți dacă trebuie spus sau nu.

Pesah - Sărbătoarea de Pesah și acuzația de omor ritual [anul 5781]

Atât la evrei cât și la creștini Paștele cade cam în aceeași perioadă, uneori începe chiar în aceeași zi. Cu toate acestea semnificațiile celor două sărbători diferă. *Pesah* este sărbătoarea libertății. De 3.500 de ani poporul evreu își amintește în fiecare an și îi învață pe copii despre minunea prin care Dumnezeu l-a eliberat după 400 de ani de robie cruntă. Sărbătoarea care ține șapte zile este caracterizată mai ales printr-o faptă că se mănâncă numai anumite alimente speciale, pregătite în mod special pentru aceste zile.

În schimb, pentru creștini Paștele celebrează învierea lui Isus și este prăznuit obligatoriu duminică, spre deosebire de cel evreiesc, care poate fi sărbătorit în orice zi a săptămânii. La Cina cea de Taină, Isus a dat un nou conținut pâinii și vinului, declarând că ele reprezintă trupul și sângele său. Apostolul Pavel explică noua perspectivă a sărbătorii: „Iată Isus s-a jertfit pentru noi să prăznuim, deci nu cu aluatul cel vechi, nici cu aluatul răutății și al vicleșugului, ci cu azimele curăției și ale adevărului” (1 Cor. 5, 7-8).

De-a lungul anilor aceste interpretări au fost prilejul de a-i acuza pe evrei de tot felul de crime adevărate sau inventate. Pe aceste idei se bazează antisemitismul religios. Acuzațiile de omor ritual, (în ebraică calomnii de sânge), sunt acuzații false, conform cărora evreii ar ucide copii creștini, mai ales în perioada de Paște, pentru a le

folosi sângele în scopuri rituale, ca de pildă la fabricarea azimei de Paște. De-a lungul istoriei, aceste calomnii au fost un pretext pentru pogromuri, uciderea evreilor, arderea Talmudului, etc.

Acuzații de omor ritual în lumea antică

Aceste calomnii au început cu mult înaintea creștinismului. Grecii antici detestau obiceiurile popoarelor „barbare”, printre care cel de a face jertfe omenești. Între aceste popoare erau incluși și evreii. Într-un dicționar grec din secolul X e.n. este scris: „Filozoful Democrit (sec. IV-V î.e.n.) a scris o carte (necunoscută din alte surse), în care spune că evreii se prosternă în fața unui cap de măgar făcut din aur și o dată la șapte ani prind un străin și îl jertfesc prin jupuirea pielii”. Se spune că aceste atrocități se petrec în cel mai sfânt loc din Templu. Idei asemănătoare apar și în alte documente antice. Aceste afirmate nu puteau fi probate întrucât străinilor nu le era permis să intre în Templu! Este interesant de subliniat că grecii înșiși făceau jertfe omenești în ritualul zeului Dionis. Ele au fost interzise de Senatul Romei în sec. III e.n., dar au mai continuat în unele insule grecești. Într-o tragedie de Euripide, o mamă își jupoaie fiul de furie că a surprins-o îndeplinind ritualul lui Dionis. Probabil că Democrit s-a bazat pe aceste ritualuri pentru a-i defăima pe evrei.

Povestea lui Democrit a fost uitată, pentru că el nu spune că jertfa ar fi fost mâncată sau i s-ar fi folosit sângele. Cercetătorii s-au concentrat mai mult pe renumita calomnie a lui Apion. Este vorba de un egiptean din epoca lui Cezar (sec. 1 e.n.) care era ura evreii în mod declarat. Apion spune că în fiecare an, la o dată fixă, evreii prind un grec, îl îndoapă un an întreg, apoi îl aduc într-o pădure și îl omoară. Evreii gustă din măruntaiele lui, jurând să-i urască pe greci, iar restul corpului este aruncat într-o groapă. La baza poveștii lui Apion stau două motive: jertfa omenească și canibalismul. Acesta din urmă se bazează pe un obicei foarte vechi de a face un legământ, mâncând carne de om sau bându-i sângele. Această calomnie este atât de renumită datorită celei de a patra cărți a lui Iosephus Flavius „Contra lui Apion”. Iosephus polemizează cu istoricii egipteni din Alexandria conduși Apion care susțineau că evreii nu au trecut și nici istorie. Subiectul legat de Apion reprezintă numai o mică parte din cartea care cuprinde confruntări cu toți istoricii și filozofii greci din Egipt, din secolele dinaintea lui Iosephus. Ea se bazează mult pe înțelepții creștini din primul secol, Origenes și Eusebius din Cezarea care au scris despre „Vechimea evreilor”. Probabil că nu Iosephus a dat numele cărții, Apion fiind doar o mică parte din ea. Acest nume apare pentru prima oară la scriitorul creștin Hieronymus și e de presupus că acesta ar fi dat și titlul cărții.

Acuzații de omor ritual în Evul Mediu

Se pune întrebarea dacă creștinii au moștenit aceste calomnii de la păgâni. Este clar că ei cunoșteau opera lui Iosephus. Însă de aici este greu de ajuns la ideea că evreii folosesc sânge de *Pesah*. Acest lucru s-a petrecut probabil altfel. În primele secole ale creștinismului, popoarele păgâne îi identificau pe creștini ca „evrei păgâni”. În centrul Paștelui creștin, așa cum am amintit, stă cina cu pâine și vin. Se poate întâmpla ca pentru primii creștini ritualul să nu fi fost doar simbolic? Că ar fi mâncat o jertfă omenească și i-ar fi băut sângele?! În sec II e.n. se cunoșteau asemenea acuzații în diferitele secte creștine. De exemplu secta montaniștilor din Asia Mică ținea paștele la fel ca evreii. Catolicii susțineau că montaniștii, pe care îi considerau eretici, pun sângele unui copil în vinul de Paște. Această calomnie a fost lansată și împotriva evreilor, cu toate că nu avea nici o noimă.

Calomniile medievale au avut urmări tragice. Prima acuzare documentată a fost în Anglia, la Norwich, în 1154, cu patru ani înaintea celei de a doua cruciade. Un evreu convertit, Theobald din Cambridge, a depus mărturie că evreii din Europa sacrifică în fiecare an câte un copil creștin pentru sărbătoarea de Paște. În acel an a fost jertfit un copil din orașul lor. Conducătorii bisericii au înțeles ce chilipir le-a căzut în mână. L-au sanctificat pe copilul mort, botezându-l Sf William. Zvonuri asemănătoare s-au răspândit în întreaga Europă. La început spuneau că evreii ucid copii creștini în amintirea crucificării lui Isus, apoi au trecut la altă variantă, că sângele este folosit la pregătirea azimelor. Astfel acuzațiile puteau fi reînnoite în fiecare an. Se cunosc vreo 200 de calomnii, documentate începând din sec. XII, dar probabil că au fost mult mai multe.

Trei ani după întâmplarea din Norwich, în orașul Würzburg din Bavaria, un bărbat s-a înecat în râu, iar corpul lui a fost găsit tocmai în ajun de Paște. Evreii au fost acuzați de moartea lui. Au început trei zile de măcel. Apoi cruciații,

care erau în zonă, au atacat comunitățile evreiești din împrejurimi. Cele mai crunte evenimente au avut loc în ziua a cincea de Pesah. În curând calomnia a ajuns și în Franța unde au fost uciși evreii din Blois. Evreii francezi se aflau într-o perioadă de prosperitate, în care s-au scris completările la Talmud numite Tosafot. Aceste calomnii au continuat pe toată celei de a doua și a treia cruciade-

Altă mare urgie s-a declanșat în Anglia în 1264, cu o săptămână înainte de Paște. Au fost uciși mii de evrei, doar la Londra au pierit 1500, alți si-au găsit adăpost în castelele unor nobili. Bineînțeles că bunurile și casele au fost jefuite. Statutul evreilor în Anglia a devenit tot mai precar până când în 1290, pe vremea regelui Eduard I, evreii au fost izgoniți din „pe vecie” Întoarcerea lor a început după aproape 400 de ani, în anul 1649 sub regele Charles I. Însă expulzările au continuat timp de alte sute de ani, din diverse țări, orașe și zone din Europa.

Acuzațiile de omor ritual s-au răspândit și în alte țări din Europa și, mai târziu, și în afara ei fiind folosite și de Inchiziția din Spania care acționa contra maranilor adică a evreilor creștinați cu forța.

În secolul XIII a apărut calomnia de profanare a euharistiei. În 1290, la Paris, o pereche de evrei au fost acuzați că au intrat pe furiș într-o biserică și au înjunghiat pâinea sfântă până i s-a scurs sângele. Au fost judecați și arși pe rug. Un caz asemănător a fost în 1556, la Sochaczew, în Polonia. Cel mai grav caz de omor ritual a avut loc a în Bavaria, unde au fost uciși 20.000 de evrei și au fost distruse 146 de comunități. Voi mai enumera câteva dintre cele mai cunoscute cazuri de acest tip: 1235 – Fulda (Germania) , soldat cu 34 de evrei morți; 1475 -Trento (Italia), soldat cu 13 evrei morți și restul izgoniți din oraș.

În toate țările Europei au avut loc astfel de calomnii, ele ajungând și pe alte continente, de exemplu în Orientul Mijlociu. Primul caz a avut loc în 1840 la Damasc. Un călugăr francez și ajutorul său musulman au dispărut. Un frizer evreu a fost învinuit și, sub tortură, a mărturisit tot ce i s-a cerut. Au fost puși sub acuzare șapte dintre liderii comunității evreiești. Scandalul a luat dimensiuni uriașe. În apărarea lor s-a ridicat poetul german Heinrich Heine, evreu convertit. Familia Rothschild a reușit să „cumpere” documentele adevărate ale anchetei și procesului și să le publice. Adolphe Crémieux, evreu francez și ministru al justiției a intervenit pe lângă Muhammad Ali, cel mai mare lider din regiune. După luni de chinuri cei șapte deținuți evrei au fost eliberați, iar guvernatorul otoman al Damascului a fost executat.

În primăvara anului 1847 s-au încăierat doi copii din Ierusalim: unul evreu și unul pelerin grec. Băiatul creștin s-a lovit la călcâi. În urma acestui incident preoții greci au demarat o dispută teologică cu rabinii evrei la care a participat și guvernatorul otoman.

Acuzații de omor ritual în România

Din păcate acuzațiile de omor ritual nu au lipsit nici din România. Vom aminti doar câteva din ele.

În anul 1710 la Târgu-Neamț evreii au fost acuzați că au ucis un copil creștin pentru a pregăti azima de Paște din sângele lui. În consecință a avut loc un adevărat masacru al evreilor din oraș. Cinci au fost uciși și 22 întemnițați. Din cauză că violențele față de evrei s-au intensificat, comunitatea a trimis o delegație la domnul Moldovei Dimitrie Cantemir cerându-i ajutorul. El a însărcinat doi oameni de încredere să ancheteze cazul. Martorii au respins acuzațiile, așa că evreii încarcerati au fost eliberați, iar călugărul care a inițiat calomnia a fost băgat într-un azil pe viață.

În anul 1717 la Orhei, astăzi în Republica Moldova, evreii au fost acuzați că au răpit un copil creștin în timpul Paștelui creștin și că sângele copilului ar fi fost trimis rabinilor din Cracovia și alte orașe. Patru evrei au fost acuzați într-un proces care a avut loc la Iași, având susținerea domnitorului Mihai Racoviță. Până la urmă evreii au fost declarați nevinovați, iar autoritățile otomane au retras dreptul domnitorului de a acuza evreii.

În anul 1803, după apariția cărții „Înfruntarea jidovilor asupra legii și obiceiurilor lor” au avut loc violențe antievreiești la Iași. Cartea a fost scrisă de Noah Melamed, evreu convertit, călugărit numele de Neofit. Evreii au fugit și au găsit adăpost la Mitropolitul Veniamin Costache. El a liniștit tulburările, iar domnul Moldovei, Alexandru Moruzi, a ordonat distrugerea tuturor cărților tipărite. Mitropolitul a ordonat anchetarea și arestarea preoților care

au fost amestecați în această acuzație. Evenimente asemănătoare s-au repetat în 1819 după ce în 1818 a apărut o altă carte asemănătoare

Pe parcursul întregului secol al XIX-lea au fost lansate acuzații de omor ritual în mai multe orașe din Moldova: Iași, Bacău, Galați, Roman și altele. În anul 1859 la Galați, în timpul Paștelui creștin au izbucnit violențe contra evreilor în urma cărora mulți evrei au fost uciși și răniți, sinagogile au fost distruse și sulițele de Tora arse. Totul a început la 12 aprilie 1859 când evreii au fost acuzați că ar fi scos sângele unui copil creștin. Cincisprezece evrei au fost arestați. În 14 aprilie mii de creștini s-au năpustit în sinagogă, au bătut evreii, au ars 50 sulițe de Tora și cărți de rugăciune și au devastat lăcașul de cult. Au fost atacate, jefuite și distruse și locuințele evreilor. Nu au ajutat nici apelurile diplomatice. În final Baronul de Rotschild a apelat la domnul Moldovei, Alexandru Ioan Cuza, care a intervenit. Procesul a fost anulat și evreii eliberați. Evenimente asemănătoare s-au petrecut la Galați, în 1868.

În anul 1801, la București, a avut loc cea mai renumită acuzație de omor ritual, în care au fost uciși 128 de evrei. Domnul Țării Românești, Alexandru Moruzi, a ordonat pedepsirea atacatorilor și o parte din evrei au primit despăgubiri. În anul 1804 au avut loc evenimente identice. Domnul Țării, Constantin Ipsilanti, a cerut de la șefii bisericilor creștine să-i apere pe evrei pe baza faptei că legile religiei evreiești interzic consumul sângelui. Lucrurile s-au liniștit, dar ele s-au repetat în 1808 și 1811. În anul 1812 evreii au fost acuzați de cauza izbucnirii epidemiei care a lovit Bucureștii.

Pogromul de la Chișinău

Pogromul petrecut în între 6 și 8 aprilie 1903 a izbucnit după ce ziarul antisemit în limba rusă „Bessarabeț” a relatat că în februarie un copil creștin a fost găsit mort, sugerându-se că ar fi fost omorât în cadrul unui ritual iudaic. În acest pogrom au fost asasinați 49 de evrei, alți 500 au fost răniți, în jur de 2000 de familii evreiești au rămas fără adăpost și 1500 de prăvălii și case evreiești au fost distruse. În acea perioadă Chișinăul făcea era reședința Guberniei Basarabia, din Imperiul Rus. La acest pogrom au participat reprezentanți ai tuturor păturilor sociale ale populației locale.

Pogromul a cutremurat populația evreiască din Imperiul Țarist, dar și evreii din alte țări, amplificând valurile de emigrație din estul Europei atât către America, cât și către Palestina. Pogromul a devenit cunoscut și datorită faptului că poetul național Haim Nachman Bialik a plecat imediat la Chișinău și apoi a publicat două poeme renumite: *Beir haharega* (În orașul măcelului, a morții) și *Al hașhita* (Despre măcel).

Nu voi scrie mai mult despre acest subiect fiindcă a scris cu mult mai bine decât mine colegul nostru, Lucian Zeev Herșcovici, pe situl „Acum”, <https://acum.tv/articol/10834/>

În încheiere aș vrea să citez câteva versuri (în engleză) din poemul *Al hașhita*, care au devenit emblematice:

But cursed be the one who says; Avenge!

Revenge like this, revenge for the blood of a small child Satan has not yet created.

Articolul a apărut în revista „Baabel”, Aprilie 2020

Pesah - „Îi vei spune fiului tău în ziua aceea zicând” [anul 5783]

Istoria evreilor conține o abundență enormă de evenimente istorice epice. Însă din punctul de vedere al Toraei, cel mai important eveniment din istoria poporului evreu este ieșirea din Egipt. Acestui eveniment i-au fost dedicate lor patru pericope întregi din Tora: Smot, VaYera, Bo și Bešalah. Mai mult decât atât: noi am primit porunca din Tora să ținem minte în fiecare zi ieșirea din Egipt, după cum scrie: „În toate zilele vieții tale să-ți amintești de ziua ieșirii tale din țara Egiptului” (Deuteronom 16:3). Noi îndeplinim această poruncă citind în fiecare zi ultimul verset din Șma Israel care amintește ieșirea din Egipt. Sunt și multe mițvot ale căror argumente este amintirea ieșirii din Egipt: Șabat (Deuteronom 4:15), Cele Trei Regalim (Levitic 23 etc.), Pidion Haben (Exod 13:13), Tefilin (Exod 13:16) și multe alte.

Hag HaPesah, sărbătoarea de Pesah, este consacrată exclusiv ieșirii din Egipt, iar mițvaua de a povesti despre ieșirea din Egipt este una din cele 613 mițvot. Ea ne obligă pe toți ca odată pe an, în noaptea de Seder, să vorbim pe îndelete despre ieșirea din Egipt cu toate amănuntele cele mai mărunte: „În ziua aceea să-i spui fiului tău zicând, aceasta este pentru ceea ce a făcut Adonai pentru mine când am ieșit din Egipt (Exod 13:8). Mițvaua „Povestirii ieșirii din Egipt” se adaugă mițvaei „Amintirea ieșirii din Egipt” și se aplică atât femeilor cât și bărbaților doar odată pe an, în noaptea de Seder.

Cel mai ciudat lucru legat de această noapte este însuși existența ei. Noi stăm ore întregi și vorbim despre ieșirea din Egipt. Nu avem nicio altă asemenea sărbătoare. Pare mai bizar dacă comparăm ieșirea din Egipt cu Darea Toraei. Oare acest eveniment nu a fost destul de important? Oare nu era de așteptat să ne implicăm mai profund și în acest eveniment? Însă nicio dată nu s-a propus să stăm ore întregi de Șavuot, ziua Darei Toraei, între Kiduș și masă și să vorbim despre asta. Cu atât mai mult, putem vedea ieșirea din Egipt ca un stagiul preliminar de pregătire pentru acest eveniment crucial de bază de primire a Toraei. Chiar din Tora primim această impresie deoarece nu există termenul de „Amintirea Darei Torei”.

Cu ce diferă evenimentul ieșirii din Egipt de toate evenimentele din istorie, într-un așa fel ca Toraua să identifice acest eveniment ca cel mai important în amintirea colectivă a poporului evreu și în zilele noastre?

Răspunsurile la aceste întrebări le găsim chiar în Hagada șel Pesah. Ea nu este doar un ghid pentru organizatorul Sederului. Hagada este cartea principală pentru tot ce este legat de sărbătoarea de Pesah și sursa primară pentru învățătura importanței ieșirii din Egipt în istoria poporului Israel.

Una din frazele cheie din Hagada este: „În orice generație este datoria fiecăruia să se vadă pe sine ca și cum el însuși a ieșit din Egipt”. Care este semnificația acestei fraze? Doar eu, de exemplu, nu am ieșit din Egipt. De ce Hagada îmi cere în fiecare an să spun ceva ce nu este adevărat?

Ca să înțelegem acest lucru, trebuie să privim la un eveniment central din povestea ieșirii din Egipt, anume la stropirea cu sânge al ușorilor ușilor evreilor (Exod 12:22-23): „Să luați un mănunchi de isop, să-l înmuiați în sângele care este în lighean și să stropiți partea de sus a ușii și cei doi ușori cu o parte din sângele din lighean., niciunul dintre voi să nu iasă pe ușa casei sale până dimineața. Când Dumnezeu va trece ca să-i lovească pe egipteni și va

vedea sângele pe partea de sus a ușii și pe cei doi ușori, Dumnezeu va trece (*pasah* נֹסַף) pe deasupra intrării și nu va lăsa să intre nimicirea în casele voastre și să vă lovească”.

Aceste versete descriu un lucru extrem de ciudat. Putem înțelege că Dumnezeu nu ar ști în care casă stă un evreu și în care un egiptean. Din această cauză evreii au primit porunca să jertfească jertfa de Pesah și să stropească cu sânge partea de sus și pe cei doi ușori ale intrării în casă, ca să-l „ajute” pe Dumnezeu să se dumirească cine locuiește în aceea casă.

Toate acestea sunt niște aberații și este clar că mănjirea ușilor cu sânge nu s-a făcut ca să-l informeze pe Dumnezeu. Atunci de ce oare Dumnezeu a cerut evreilor să procedeze în acest fel și cum este acesta legat de ieșirea din Egipt?

Ca să putem răspunde la această întrebare trebuie să ne întoarcem la începutul poveștii, la întâlnirile între Moșe și faraon. Din pricina refuzului acestuia de a permite evreilor să-l slujească pe Dumnezeu în pustiu, au venit peste Egipt cele zece plăgi. După primele patru lovituri, faraon îi cheamă pe Moșe și Aharon și le spune: „Duceți-vă și aduceți jertfe Dumnezeului vostru în țară” (Exod 8:25). Moșe refuză vehement: „Nu se cuvine să facem asta pentru că i-am aduce ca jertfă Dumnezeului nostru, un lucru detestat de egipteni. Dacă am aduce o jertfă sub ochii lor un lucru detestat de egipteni, nu ne-ar omorî ei cu pietre?” (Exod 8:26).

Pare din răspunsul lui Moșe că s-ar teme dintr-o poziție inferioară de sclav. Nu lui Moșe îi este frică, ci poporului pe care el îl reprezintă. Poporul se teme să-l slujească pe Dumnezeu în fața egiptenilor. Ei se temeau că vor fi lapidați și de aceea voiau să fugă în pustiu unde îl pot sluji pe Dumnezeu fără ca egiptenii să-i vadă.

De aceea, după ce i-a lovit pe egipteni cu cele zece plăgi și i-a umilit în fața evreilor, Dumnezeu a vrut să vadă dacă evreii se mai tem să-l slujească pe El în fața egiptenilor. De aceea a poruncit evreilor să jertfească iedul care era un zeu al egiptenilor și să stropească sângele pe uși ca tot Egiptul să vadă că evreii au primit porunca ca Domnul lor să-l slujească peste tot, ca oameni liberi.

Cu alte cuvinte, Dumnezeu nu avea nevoie ca evreii să-i indice unde locuiesc. Țelul era ca să se dovedească dacă locuitorii acelor case mai au suflet de robi căroră le e frică să practice credința lor în Dumnezeu în fața egiptenilor și să fugă în pustiu sau ei sunt oameni liberi care sunt gata să stropească cu sângele zeilor egiptenilor intrarea, în fața tuturor. Numai aceștia sunt demni să fie salvați și să iasă din Egipt; numai aceștia sunt demni să formeze nucleul poporului evreu care de abia s-a format.

Acum putem înțelege semnificația profundă a ieșirii din Egipt. Pentru prima oară s-a format un popor al cărui fii sunt gata să-l urmeze pe Dumnezeu, să-i asculte poruncile și să-l slujească ca oameni liberi. Aceasta este și semnificația acestei afirmații din Hagada că fiecare trebuie să se vadă ca și cum el însuși a ieșit din Egipt; noi, anul acesta, fii acelui popor care s-a creat atunci, popor liber care nu se teme de egipteni sau de alte popoare și este pregătit să-l slujească pe Dumnezeu ca un popor liber în mod public. În felul acesta noi producem încă o verigă în rețeaua poporului evreu care s-a consolidat la momentul ieșirii din Egipt.

Așadar, ieșirea din Egipt este evenimentul ctitor în formarea poporului evreu: mesajul ferm al Toraei este că procesul acesta de formare al unui popor liber dintr-o adunătură de sclavi este evenimentul fundamental în istoria noastră și tot ce facem noi astăzi ca un popor este o urmare directă sau indirectă al evenimentelor ieșirii din Egipt. Așa sunt și Darea Torei și intrarea în Eret Israel.

Doar un popor liber are nevoie de legi, adică de Tora și doar un popor liber are nevoie de o țară, adică de Eret Israel. Așa fiind, să nu ne mire că ieșirea din Egipt este pusă în evidență prin diferite căi în Tora și în tradiția evreiască.

Pesah - a șaptea zi: De câte minuni este nevoie ca să-l vedem pe Dumnezeu? [anul 5785]

Citirea Torei în această zi începe cu ieșirea evreilor din Egipt după ce Domnul a adus asupra faraonului și a egiptenilor cele zece plăgi pentru a-i convinge, poate și pe evrei, de puterile lui și pe faraon să lase evreii să plece. Aceștia habar nu aveau cât de lung și anevoios va fi drumul.

Însă un lucru se repetă de-a lungul citirii fragmentului ca și în citirea celorlalte în continuare de-a lungul povestirii pribegiilor în deșert și anume minuni. Chiar și credință în Domnul și probleme și plângeri și – soluții „simple” de la Domnul: minuni și încă minuni și așa mai departe.

De-a lungul întregului fragment, evreii privesc gloria Domnului și minunile Sale

Iată lista minunilor din fragmentul de sărbătoare:

- „Iar Domnul mergea înaintea lor ziua într-un stâlp de nor, ca să-i conducă pe drum, și noaptea într-un stâlp de foc, ca să le lumineze, ca să poată merge zi și noapte” (Exodul 13:21).
- „Iar copiii lui Israel au mers pe uscat în mijlocul mării și apele le erau zid, la dreapta lor și la stânga lor” (Exodul 14:29).
- „Au ajuns la Mara, dar n-au putut bea apele de la Mara, căci erau amare ... și poporul a cârtit împotriva lui Moise, spunând, ce vom bea? Iar [Moise] a strigat către Domnul și Domnul i-a arătat un copac: el l-a aruncat în apă și apele s-au îndulcit ...” (Exodul 15:23-25).
- „Domnul i-a vorbit lui Moise spunând, am ascultat cântelile copiilor lui Israel; vorbește-le spunând, pe înserat o să mâncați carne, iar dimineața o să vă săturați cu pâine și astfel veți ști că Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru. Și a fost seara: prepelițele s-au ridicat și au acoperit tabăra, iar dimineața un strat de rouă era în jurul taberei. Și s-a ridicat stratul de rouă, și iată pe suprafața deșertului era [ceva] fin și pufos, fin ca bruma asupra pământului. Copiii lui Israel au văzut și și-au spus unul altuia, Mana (cuvântul poate însemna și „ce”) este, căci n-au știut ce este. Moise le-a spus, aceasta este pâinea pe care v-a dat-o Domnul, drept hrană” (Exodul 16:11-15).
- „Moise a spus, mâncați-o astăzi, căci astăzi este Șabat pentru Domnul, astăzi n-o veți găsi pe câmp. Șase zile să o strângeți, dar în ziua a șaptea este Șabat, nu va fi deloc [mană]” (Exodul 16:25-26).
- „Și loșua l-a slăbit pe Amalek și pe poporul său cu tăișul sabiei” (Exodul 17:13).

Oare de câte minuni este nevoie ca să credem în Dumnezeu? Ne-am putea aștepta ca cei care au văzut toate minunile descrise mai sus să nu se mai îndoiască, să aibă dubii, să nu aibă încredere. Am vrea să fim cu toții într-un loc unde nimănui să nu-i fie teamă de pierderea credinței.

Însă poveste ieșirii din Egipt ne dovedește că realitatea este cu mult mai complexă. Credința este doar un

sentiment interior cu care noi percepem realitatea. Însă ea nu ne promite nimic, nu de bine și nu de rău. Noi nu știm care sunt planurile Domnului pentru poporul Israel și pentru întreaga omenire.

Fiecare minune este unică și n-o aprobă pe cea anterioară și nu ne vestește despre următoarea care va veni. Fiecare minune nu ne descurajează de a ne plânge și a vocifera din nou, de a ne asigura că toate detaliile sunt puse la punct.

Strigătul nu înseamnă o lipsă de credință, ci speranța că cel care trebuie ne aude și va face ceea ce noi credem că trebuie să facă. Să sperăm că vom avea întotdeauna puterea să țipăm și mai ales că există cel care să ne audă.

Pesah - Hagada șel Pesah: „Cei patru copii” [anul 5784]

În Hagada șel Pesah, povestea ieșirii din Egipt pe care evreii o povestesc în fiecare seară de Pesah, se află la început, după ce tinerii pun întrebările cunoscute ca *Ma Nishtana* מה נשתנה (Prin ce se deosebește?), începe o porțiune în care stau patru înțelepți la Bnei Brak, orașul lui Rabi Akiva și discută chestiunea poveștii ieșirii din Egipt de-a lungul nopții. Pe la început este un fragment cunoscut sub numele de „Cei patru copii” în care se pun patru întrebări și se dau patru răspunsuri.

Acest fragment este un midraș (un fel de legendă) care se găsește în midrașul „Mehilta” și într-o variantă puțin diferită în Talmud Ierusalimi. În acest midraș ni se spune că în Tora apar patru feluri de copii. La fiecare se pune o întrebare și se dă un răspuns. Ordinea lor nu este cea în care ei apar în Tora.

Primul care apare este *haham* חכם „înțeleptul”. Întrebarea care se pune este din Deuteronom 6:20: „Ce înseamnă mărturiile și legile și judecățile pe care Domnul, Dumnezeul vostru vi le-a poruncit?” Răspunsul este însă nu cel din Tora, unde răspunsul este: „Sclavi am fost lui Faraon în Egipt și ne-a scos Domnul din Egipt cu mână puternică” (Deuteronom 6:21). Acest verset apare deja prescurtat în prima porțiune după *Ma niștana*, porțiunea *Avadim haiinu* עבדים היינו. Răspunsul care apare în Hagada este o parafrază a întrebării puse la început de tineri. Răspunsul este luat din regulile Pesahului: „... după consumarea [jertfei de] Pesah nu se mai adaugă desert”. Această frază este luată din Mișna, tractatul Pesachim 10:8. Poate acest lucru ne dă aluzia că acel copil care pune această întrebare la început este înțelept.

Al doilea fiu este *raša* רָשָׁא „nelegiuitul”. Întrebarea pe care o pune este din Exod 12:26: „Ce vă trebuie vouă acest ritual?” Răspunsul este foarte încolăcit și ciudat. Înainte de răspuns vine pedeapsa și cauza ei. Răspunsul se bazează pe cuvântul „vouă” din întrebare, spunând că aici referința este exclusiv la „voi” și în niciun caz la „el”. Aceasta deoarece el a ieșit din grup, din comunitate – el neagă existența lui Dumnezeu. De aceea trebuie să i se strepezească dinții. Atunci vei da răspunsul: „de aceea mi-a făcut mie Domnul aceasta când am ieșit din Egipt”. Răspunsul este din Exod 13:8. Apoi continuă răspunsul: „Mie – dar nu lui. Dacă ar fi fost acolo. Nu ar fi fost salvat”. Adică, din cauză că el nu mai aparține grupei, obștiei, el nu va fi salvat. Unii interpretează acest fapt prin versetul 27 din Exod 12 spunând că el nu va avea parte de jertfa de Pesah, iar așa nu va fi salvat,

O altă problemă extrem de dezbătută în această frază din Hagada în afară de exprimarea încâlcită versetelor, este acest verb la imperativ *hakhe et šinav* הַקְהֵה אֶת שִׁנְיֹךְ, „să i se strepezească dinții” care este tradus în câteva feluri, însă pare că cea mai adecvată traducere ar fi „să-i tocești dinții”, probabil ca să nu mai poate mânca. Această rădăcină KHH este foarte rară în Tanach și are sensul de bază „neascuțit”. Verbul derivat din ea *hikha* הִקְהָה apare în tot Tanachul doar de trei ori, niciuna în Tora. Acest lucru îngreunează înțelegerea exactă a cuvântului. Majoritatea comentariilor o stabilesc ca însemnând „a scrâșni dinții”. Problema este pe de o parte că cele trei exemple din Tanach nu se potrivesc la acest sens, iar pe de altă parte găsim în Tanach alte verbe cu această semnificație. Vom aduce aici un exemplu, cel mai clar din cele trei. În Eclesiastul 10:10 apare expresia *im kaha ha-barzel* אִם קָהָה הַבְּרֹזֶל care este tradus corect „Dacă o unealtă de fier se tocește”. De asemenea celelalte două exemple din Eremia 31:28 și Ezechiel 18:2 sunt și mai obscure. Problema aceasta va rămâne încă una din multele nerezolvate.

Al treilea fiu este *tam* תָּם „cel simplu”. Eu cred că poate fi tradus și „neprefăcut, sincer” toate fiind legate semantic de „naiv”. În acest caz, atât întrebarea cât și răspunsul se află în același verset Exod 13:14. Întrebarea este: „Ce este asta?”. Răspunsul vine în continuare: „Cu puterea mâinii ne-a scos Domnul din Egipt, din casa robiei”.

Al patrulea fiu este *Vešeino iodea lišol* וְשֵׁינוּ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל „Cel ce nu știe să întrebe”. Aici nu există de fapt o întrebare, iar răspunsul fiind din același verset ca la al doilea – *raša*: „De aceea mi-a făcut mie Domnul când am ieșit din Egipt” (Exod 13:8). Doar că aici ni se propune, deoarece acest fiu nu știe să întrebe, să deschidem noi discuția.

Acest midraș minunat încearcă să categorisească poporul evreu în cele patru grupe foarte reprezentative din punct de vedere social și psihologic. Mi se pare că această monitorizare este valabilă și la alte popoare, inclusiv poporul român.

Anexă: Textul - după traducerea Rabinului Sorin Rosen

Binecuvântat fie Omniprezentul, binecuvântat fie El. Binecuvântat fie Cel care a dat Tora poporului Său Israel, binecuvântat fie El. Despre patru feluri de copii a vorbit Tora: unul înțelept, unul nelegiuit, unul simplu și unul care nu știe să întrebe.

Înțeleptul – ce spune el? Ce înseamnă mărturiile și legile și judecățile pe care Domnul, Dumnezeul nostru, vi le-a poruncit? (Deuteronomul 6:20) Și astfel, pe acesta învață-l tradițiile [jertfei de] Pesaḥ, chiar și aceea că după consumarea [jertfei de] Pesaḥ nu se mai adaugă desert. (Mișna Pesaḥim 10:8).

Nelegiuitul – ce spune el? „Ce vă trebuie vouă acest ritual?” (Exodul 12:26) Vouă – dar nu lui. Și pentru că s-a exclus singur din colectivitate, neagă un

principiu de bază. De aceea și tu strepezește-i dinții și spune-i: „de aceea mi-a făcut mie Domnul aceasta când am ieșit din Egipt”. (Exodul 13:8) Mie – dar nu lui. Dacă ar fi fost acolo, nu ar fi fost salvat.

Cel simplu – ce spune el? „Ce este aceasta?” (Exodul 13:14) Acestuia spune-i: „cu mână puternică ne-a scos Domnul din Egipt, din casa robiei”. (Exodul 13:14).
Iar cu **cel ce nu știe să întrebe** deschide tu discuția, precum este spus:
„Povestește-i fiului tău în acea zi, spunând: de aceea mi-a făcut Domnul aceasta când am ieșit din Egipt”. (Exodul 13:8).

Pesah și Moise: De ce nu-l pomenim pe Moșe Rabenu în Hagada șel Pesah? [anul 5779]

În Șvi'i șel Pesah (a șaptea zi de Pesah) obișnuim să citim din Șirat Hayam (cântecul mării), din pericopa Beșalah, despre minunea despărțirii mării (Exod cap. 14-15), care scoate în relief rolul lui Hakadoș Baruch Hu în împlinirea acestei minuni. Scopul acesteia, în afară de salvarea poporului Israel, este de a-l glorifica pe Moise în fața poporului, ca fiind trimisul și profetul lui HAȘEM pe acest pământ, după cum este scris în Tora: "Și poporul a crezut în HAȘEM și în robul Său, Moșe" וַיֵּאֱמִינוּ בַיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ (Exod 14:31). Și, bineînțeles, o altă deosebit de importantă țintă este aceea de a trezi în poporul Israelului și în celelalte popoare credința în mărima absolută גדולה a lui Kadoș Baruch Hu și exclusivitatea supremației Lui: "Și egiptenii vor ști că Eu sunt Adonai" וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה (Exod 14:18).

Minunea despărțirii mării a fost numai una dintre minunile care li s-au întâmplat greu încercaților Bnei (copii) Israel în Egipt și în deșert și la care a participat Moșe. El este descris nu numai drept cel care i-a scos pe evrei din Egipt, ci, totodată, cel care a contribuit la consolidarea unității poporului, așa cum reiese din desfășurarea evenimentelor de pe muntele Sinai. Așa că nu-i de mirare că Moșe a intrat în memoria evreilor ca unul dintre fondatorii bazelor credinței evreiești. Din cauza asta, când intenționăm să-l căutăm în Hagada șel Pesah ne copleșește mirarea că el este amintit doar o singură dată și asta într-un mic fragment din pericopa Beșalah. Dar stați, sunt și manuscrise în

care numele lui nu apare nici măcar o dată !

"Rabi Iose HaGlili (galileianul) spune: De unde deducem că egiptenii au trecut prin zece plăgi în Egipt și prin 50 pe mare? "În Egipt" – ce spune acest verset? "Și învățații i-au spus Faraonului: „acesta este degetul Domnului”. "Și pe mare" – ce spune aceasta? Și când a văzut poporul lui Israel mâna măreață pe care așezat-o Domnul asupra Egiptului, **norodul s-a temut și a crezut în Dumnezeu și în robul său, Moise**".

Cei care au compus Hagadaa בעלי ההגדה *baalei hahagada*, au avut multe ocazii de a-l aminti pe Moise. Porțiunea care începe cu cuvintele "La început, strămoșii noștri au căzut în păcatul închinării la idoli" מתחילה עובדי עבודה זרה conține versete din testamentul lăsat de Iosua poporului Israel (Iosua 24:2-4). În versetul 5 din acest testament Moșe este amintit pe nume: ואשלח את משה ואת אהרן "Și am trimis pe Moise și pe Aaron", dar autorii Hagadalei au ales să nu adauge versetul ăsta. Numele lui Moșe lipsește și din porțiunea "Tatăl meu era arameu pierdut" אבי ארמי אובד, în care se găsește o descriere a istoriei poporului Israel, de la începuturi, până la intrarea în țară. Și din piyutul Dayenu lipsește Moise, cu toate că aici sunt amintite toate חסדים - *chasadim*, "îndurările, bunătățile", pe care le-a făcut Hakadoș Baruch Hu poporului Israel: scoaterea din Egipt, despărțirea Mării Roșii și evenimentul de pe Muntele Sinai מעמד הר סיני. În toate acestea, participarea lui Moșe a fost crucială și de maximă eficiență. Atunci cum putem să înțelegem omisiunea numelui lui Moise din Hagada? Numele lui a dispărut din întâmplare sau intenționat? Merită și vom încerca să ne referim la două explicații posibile.

Prima explicație posibilă este aceea că omisiunea numelui lui Moșe este un artificiu menit să atribuie în mod exclusiv minunile lui Kadoș Baruch Hu. Iată și câteva dovezi în favoarea unei astfel de explicații: noi am văzut că în descrierea despărțirii mării sunt multe obiective și unul dintre ele este preamărirea numelui lui Moșe ca fiind mesagerul lui Kadoș Baruch Hu. Este în afară de orice îndoială că autorii Hagadalei au căutat să deplaseze toată atenția asupra lui Kadoș Baruch Hu. Ei au făcut asta pe baza principiului "nu cu ajutorul vreunui înger, nici cu ajutorul vreunui înger serafim, nici cu ajutorul vreunui alt sol, ci Hakadoș Baruch Hu însuși" (din Hagada). Este adevărat că după cum este scris în Exod 14 trecerea mării s-a făcut prin Moșe cu ajutorul bastonului său făcător de minuni (Exod 14:16-21). Însă puțin mai încolo, în Șirat Hayam, cântecul mării (Exod 15) aceeași despărțire a apelor mării este atribuită exclusiv lui Kadoș Baruch Hu ! La fel și în multe Mizmorim de Psalmi, între care 66:5-6, 78:13, 106:9-12, 136:13-15. Situația asta de tensiune între salvarea ישועה dumnezeiască și rolul lui Moșe o regăsim și în Midraš Mechilta de Rașbi, Beșalah 14:21. Midrašul explică versetul "Și Moșe și-a întins mâna peste mare" (Exod 14:21) că Moise a stat pe malul mării și și-a întins toiagul, dar marea n-a reacționat în nici un fel. Numai după ce a apărut Hakadoș Baruch Hu marea s-a retras. Moșe a spus mării: ți-am vorbit în numele lui Hakadoș Baruch Hu și nu m-ai băgat în seamă, apoi ți-am arătat toiagul, dar m-ai ignorat. Și acum, ce-ți este o frică atât de mare, de fugi?" (Psalmi 114:5). Și i-a spus marea, „nu de tine fug ci de Stăpânul pământului, Hakadoș Baruch Hu".

O altă posibilă explicație a eliminării numelui lui Moise poate să fie rezultatul controverselor פולמוס pe care evreii au purtat-o cu samaritenii de-a lungul unei perioade de sute de ani. Lupta între cele două credințe a avut loc între sfârșitul Celui de al doilea Templu (a fost distrus în anul 70 e. n.) și perioada de Geonim (secolele 9-10). Samaritenii, spre deosebire de evrei, cred numai în cele cinci cărți de Tora și în cartea Iosua. Ei au și construit un Templu alternativ pe muntele Grizim, lângă Șchem (Nablus). După credința samaritenilor, poziția lui Moșe Rabenu în Tora este cu mult mai mare decât la noi, iar ei cred că acel personaj așteptat care va veni la "capătul zilelor", adică Mașiah/Mesia, va fi un al doilea Moise. Ideea asta se găsește și în literatura helenistă și în Noul Testament. Ca un rezultat al acestei controversă anti-samaritene și poate și anti-creștină, autorii Hagadalei au găsit de cuviință să diminueze locul lui Moșe în Hagada. Asta, probabil, ca să evite un cult al personalității practicat într-o serie de grupuri și care, în momente extreme, ajungea până la divinizare. După ce a fost micșorat locul lui Moise în Hagada, s-au putut da interpretări diferite întregii povești. De exemplu, Rambam (Maimonides), care spune că mesajul principal al Hagadalei este exprimarea recunoștinței poporului evreu față de Dumnezeu. Probabil că recunoștința asta הכרת תודה o regăsim și în piyutul Dayenu și în partea de Hagada care începe nu întâmplător cu fraza; "de aceea este datoria noastră să mulțumim, să laudăm, să slăvim, să cinstim, să adorăm, să onorăm ... pe Cel care a făcut posibile toate aceste minuni, pentru părinții noștri și pentru noi", chiar dacă o parte a acestor laude se răsfrâng și asupra lui Moșe.

לפיכך אנחנו חייבים להודות, להלל, לשבח...למי"

שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים הללו.

Se cuvine și, totodată, este semnificativ să terminăm rândurile astea cu ceea ce spune Hagaon din Vilna (Lituania, sec. 18) despre această poveste: "Noaptea asta este o noapte de "Eu sunt El și nu altul" **אני הוא ולא אחר - Ani Hu velo acher** și din cauza asta noi îl pomenim numai pe Kadoș Baruch Hu pentru ca nu cumva oamenii să cadă în greșală și să-și închipuie că mai există o putere dumnezeiască în afară de El".

Purim - Realitate și fantezie în Cartea Esterei [anul 5782]

[Cartea Esterei din Vechiul Testament](#) conține câteva ciudățenii. În primul rând, numele lui Dumnezeu este absent, cu toate că prezența lui se simte, cartea fiind plină de minuni. Ciudată este și nepăsarea autorului față de asimilarea masivă a evreilor în mediul persan în care trăiau. Povestea se petrece în zilele de Pesah, însă sărbătoarea nu este amintită. Din această cauză și din multe altele a fost o dispută îndelungată între înțelepții din Talmud dacă să introducă această carte în canonul Vechiului Testament (Talmudul Babilonian, tractatul Meghila 7, fila b).

Cartea Esterei să fie oare un document istoric, sau o legendă din Orientul Antic?

Capitolul 1 este cu siguranță porțiunea care cuprinde cele mai multe elemente de istorie. Aici îl întâlnim pe regele Ahașveroș (în latină Ahasuerus) care apare și în cartea lui Ezdra (4:6). El este identificat cu împăratul persan (ahemenid) Xerxes I (486-465 î.e.n.).

Imperiul Ahemenid a fost întemeiat de împăratul Cyrus al II-lea cel Mare (559-530 î.e.n.), bunicul lui Xerxes. În istoria iudaică și potrivit celor scrise în Vechiul Testament el a eliberat evreii din captivitatea babiloniană și le-a permis să restabilească vechiul cult și să reconstruiască Templul din Ierusalim.

Ca să înțelegem guvernarea lui Cyrus al II-lea, trebuie să explicăm pe scurt sistemul lui administrativ. Imperiul, care avea patru capitale, era compus din numeroase „state”.

Acestea sunt cele 127 de provincii de la începutul cărții. Singura relicvă contemporană este așa-numitul „Cilindru al lui Cyrus” scris cu litere cuneiforme și expus la British Museum. În acest document, formulat în limba akkadiană, este proslăvită victoria lui Cyrus asupra lui Nabonidus, considerată plăcută zeului Marduk, și este descris modul în care Cyrus a îmbunătățit viața cetății și a eliberat popoarele strămutate.

Lui Cyrus al II-lea i-a urmat fiul său, Cambyses al II-lea (530-522 î.e.n.) și apoi Darius I cel Mare (523-480 î.e.n.). Fiul acestuia și al Atossei (fiica lui Cyrus al II-lea) este eroul poveștii noastre, Xerxes I, sau în ebraică Ahașveroș. După cum apare în povestea biblică, imperiul lui se întindea din India până în Etiopia, adică din Valea Indusului până în Sudanul actual (vezi harta).

Cartea Esterei începe cu o petrecere regală în capitala de iarnă al imperiului, Susa, sau în textul biblic Șușan, din actuala provincie Khuzestan. (În antichitate era capitala Elam-ului după cum este scris în Daniel 8:2.)

Ciudățeniile ale monarhiei

Nu avem surse persane despre petrecerile de la curtea imperială. Textul biblic descrie în detaliu belșugul de vase din aur, argint, sau marmură. În versetele 7-8 din Capitolul 1 se arată „Divanuri de aur și de argint erau așezate pe pardoseala de porfiră, de marmură albă, de sidef și de marmură neagră. Băuturile se turnau în vase de aur și în cupe felurite, în valoare de treizeci de mii de talanți...”

Acest lux este confirmat și de scriitori greci contemporani. Ctesias din Knidos, un istoric și medic grec, fostul medic personal al lui Artaxerxes al II-lea, se plânge că nu poate bea vin dintr-o cană de lut, ca un om civilizat, ci numai din cupe de aur sau argint.

După spusele istoricului grec Herodot, monarhii ahemenizi susțineau că în stare de ebrietate omul este mai înțelept decât treaz. Aceasta poate explica unele situații ciudate din cartea Esterei. De exemplu după ce s-a îmbătat benchetuind cu cele șapte căpetenii (cap. 1:10), Ahașveroș le-a poruncit să o pedepsească în public pe împărăteasa Vaști (cap. 1:10-21). La fel și după ce au luat hotărârea „să nimicească, să omoare și să facă să piară pe toți evreii” (cap. 3:13) și au trimis-o tuturor guvernatorilor, Ahașveroș și Haman s-au îmbătat (cap. 3:15).

Alte incidente obscure devin mai clare dacă luăm în considerare obiceiurile persane. De exemplu împăratul poruncește să i se citească din cartea cronicilor. Se poate că cel mai puternic om din Imperiul Persan nu știe să citească? Da, pe atunci doar scribii știau să scrie și să citească.

Împăratul și femeile

În Cartea Esterei Ahașveroș este manipulat cu ușurință de femei. Și istoricii greci îl caracterizează pe Xerxes I ca pe un afemeiat, hotărârile sale fiind influențate de acestea.

În *Istoriile* lui Herodot apare o anecdotă despre prima soție a lui Xerxes I, Amestris (pe care unii istorici o identifică

cu Ester) care i-a făcut o mantie minunată de frumoasă.

Încântat de noul veșmânt, Xerxes l-a îmbrăcat la o întâlnire cu iubita lui, Artaynte (care îi era și noră și nepoată). Ca de obicei, împăratul a întrebat-o ce și-ar dori, iar Artaynte i-a cerut mantia. Știind că soția lui va fi geloasă, Xerxes a implorat-o să aleagă altceva, aur, orașe, orice, dar ea a refuzat. Învins, el i-a dat mantia și femeia s-a fândosit cu ea prin tot palatul.

Amestris a așteptat cu răbdare momentul răzbunării: ziua de naștere a împăratului, când el își ierta supușii. Amestris i-a cerut soțului ei să redea mamei lui Artaynte toate drepturile pe care i le luase. În trecut, aceasta fusese curtată de Xerxes și ca s-o cucerească, el l-a căsătorit pe fiul său, Darius, cu fiica ei, Artaynte. Însă ea continua să-l respingă. Împărăteasa Amestris a învinuit-o pe Artaynte pentru infidelitatea soțului ei, pedepsind-o cu o soartă mai cruntă ca moartea: mutilarea care i-a distrus frumusețea.

Despre nume

Toate personajele din Cartea Esterei, fie ele evreiești sau persane, poartă nume ciudate, unice în tot Vechiul Testament. Întrebarea este dacă ele sunt autentice, ori fac și ele parte dintr-o legendă. Vom analiza câteva dintre ele cu instrumente biblice, istorice și lingvistice.

Numele împrăteșei Amestris nu poate fi identificat cu cel al Esterei, chiar dacă conține aceleași litere (STR), ci mai degrabă cu Vaști. Dar din punct de vedere istoric ea nu o reprezintă pe Vaști. Ctesias spune că, spre deosebire de Vaști, ea a supraviețuit multă vreme împăratului, participând la conducerea țării împreună cu fiul ei, împăratul Artaxerxes (425-405 î.e.n.).

Numele împăratului, Ahașveroș, mai apare de încă două ori în Vechiul Testament, ceea ce dovedește că a existat un rege cu așa un nume asemănător. L-am identificat cu împăratul Xerxes I din motive gramaticale, cronologice, istorice și chiar și psihologice, de comportament.

Ahașveroș sună foarte diferit de Xerxes. Dar Xerxes este forma greacă a numelui, nu cea persană. În persana antică numele suna aproximativ „Chșayarša”. Adaptând acest nume la regulile fonetice ale ebraicii biblice, se obține Ahașveroș.

Identificarea împăratului cu Xerxes I nu este sigură. În traducerea greacă a Bibliei ebraice, făcută în secolul al III-lea î.e.n. – Septuaginta, Ahașveroș este numit Artaxerxes, care este fiul și moștenitorul lui Xerxes I. Dar în Ezra 4:7 apare Artahșasta, fiul lui Ahașveroș. Deci chiar dacă fonetic Artaxerxes se potrivește mai bine cu Ahașveroș, se preferă varianta Xerxes I.

Pentru Estera și Mardoheu situația este mult mai simplă. Numele Estera, care apare doar în această carte, este varianta ebraică a numelui zeiței mesopotamiene Iștar, zeița războiului, a dragostei și a fertilității. În tot Orientul Antic această zeiță era simbolizată de mirt, plantă care în ebraică se numește *hadas*. Și iată că Vechiul Testament spune că numele ei original era Hadasa (cap. 2:7). Cu alte cuvinte numele Estera este o traducere babiloniană a numelui ei ebraic. Pare bizar că numele zeiței care este și protectoarea prostituatelor și patroana cârciumilor, iar cultul ei include un templu al prostituatelor, este acceptat cu atâta nonșalanță.

Numele lui Mardoheu Evreul (Mordehai Haiehudi) derivă din numele lui Marduk, zeul suprem babilonian. El este numit și Bel sau Baal, cel mai important zeu din panteonul canaanit. Marduk este zeul dreptății, al ordinii și al destinului. Numele lui Mordaheu mai apare în Vechiul Testament în cărțile lui Ezra 2:2 și Nehemia 7:7

Astăzi cele două nume și-au pierdut conotațiile păgâne, devenind nume evreiești.

Despre alte nume din carte, cum este Haman voi scrie cu altă ocazie.

Estera în zilele noastre

Închei cu o întâmplare petrecută acum trei ani. După o prezentare în limba engleză pentru studenții de la Litere la o universitate din România, a venit la mine un student din Iran care învăța în România. Aflând că sunt din Israel, mi-a povestit că el este din orașul Shush, identificat cu orașul Șușan din cartea Esterei. El cunoștea bine cartea și mi-a povestit că toți locuitorii orașului cunosc povestea, mi-a arătat chiar poze din oraș cu statui ale personajelor, mai ales Estera și Mardoheu.

Nu are importanță dacă povestea Esterei este adevăr istoric, legendă, sau chiar ficțiune, dar ea trăiește nu numai în ritualul iudaic, ci și ale alte popoare – de la extremiștii șiiți iranieni și până la amatorii de Cabala, ca Madonna, care a primit numele evreiesc Esther.

Bibliografie

Tamar Eilam Gindin. The Book of Esther Unmasked. 2016

Vera Basch Moreen. In Queen Esther's Garden: An Anthology of Judeo-Persian Literature. Yale University Press, 2000

Herodot. Cele mai faimoase istorii. Humanitas, 2018 Encyclopedia Britannica. Ishtar, Marduk

Shafrir Asher. The Manual of Style Guide for Hebrew. Tel Aviv 2016. In hebrew: Yitur Lașon.

A apărut în revista Baabel, martie 2022

Purim - Cadrul istoric al „Cărții Esterei” [anul 5784]

Cartea Esterei este plină de șovăieli și întrebări nerezolvate. Iată câteva exemple:

1. Regele Ahașveroș organizează un ospăț „pentru toate căpeteniile lui și slujitorii lui” de-a lungul a 180 de zile (Ester 1:3-4). Este pur și simplu inacceptabil ca sărbătorile de încoronare în loc să țină o săptămână-două să se întindă pe o jumătate de an.
2. Mai mult decât atât, de ce sărbătorirea încoronării se petrece doar în anul al treilea de la încoronare (1:3) și nu în primul an?
3. Pentru ce încă un ospăț „de șapte zile în curtea grădinii sălii de audiențe” (1:5)?
4. Cum ar trebui să înțelegem rivalitatea între Ahașveroș și Vaști, soția lui, care culminează cu „furia s-a aprins în el” (1:12).
5. De ce Mordehai o lasă, ba chiar o „împinge” pe Ester spre casa regelui? Oare identitatea iudaică a lui și a ei sunt atât de slabe?
6. Ce l-a determinat pe Haman să aplice o asemenea sancțiune extrem de gravă „să se nimicească, să se ucidă și să se prăpădească toți iudeii” (3:13).
7. Ce l-a convins pe Ahașveroș să accepte cu atâta rapiditate planul lui Haman? Doar iudeii erau o grupare economică în imperiul persan și începând cu regele Cyrus, atitudinea regilor față de iudei era foarte pozitivă.
8. Iar în sfârșit, ce l-a determinat pe Ahașveroș să-și schimbe hotărârea de a extermina toți iudeii? Oare o supărare pe un om poate schimba politica unui imperiu?

Răspunsurile la aceste întrebări le vom căuta cu ajutorul marelui istoric grec Herodot, numit „părintele istoriei”, în cartea sa „Istoriei” (apărut limba română în 2 volume în 1961 în ed. Științifică și prescurtat în 2018 în ed. Humanitas, altă traducere în ed. Minerva 1984) care se ocupă de perioada în care se petrece „Cartea Esterei”, adică sec. 5 î.e.n. Cartea „Istoriei” se ocupă mai ales de războiul purtat atunci între greci și imperiul persan.

Majoritatea cercetătorilor îl identifică pe Ahașveroș cu regele Persiei Xerxes I, numit așa de Herodot și supranumit Xerxes cel Mare, al cărui nume în persană antică și acadiană este diferit, Xșayarša. El este cel de al patrulea rege din dinastia persană, care include pe: Cyrus (559-530), Cambyses (530-522), Darius I cel Mare (522-486). El a domnit între 486-465 î.e.n. Există și unele surse în Vechiul Testament, Ezra cap. 4,5 și 6 în care Ahașveroș apare după Cyrus și Darius.

Războiul contra grecilor a fost problema principală de care se ocupa Ahașveroș de-a lungul domniei lui. Țelul său era să preia puterea imperiului persan asupra întregii lumi: Cyrus a înființat imperiul care stăpânea tot estul Mării Mediterane; Cambyses l-a continuat pe Cyrus, a cucerit Egiptul și ajuns până în Etiopia (Kuş); Darius I a lărgit limitele imperiului spre est până în India și apoi s-a învârtit spre vest dorind să cucerească Grecia – poarta spre Europa. În anul 490 î.e.n. a ieșit cu o armată uriașă să cucerească Atena. În lupta de la Maraton, la nord de Atena, armata persană a fost învinsă crunt, iar rămășițele sale s-au retras în Asia Mică.

Eșecul lui Darius nu i-a scutit pe persieni de la aspirația de a cuceri Grecia. Fiul său, Ahașveroș, adică Xerxes, a stabilit acest țel ca principala aspirație a imperiului persian. El a început pregătirile în al treilea an al monarhiei sale după ce a învins diferiți inamici și și-a consolidat puterea. Ospățul din anul al treilea de la încoronare, despre care ni se povestește în carte, era o întrunire a tuturor reprezentanților țărilor care aparțineau imperiului pentru

planificarea campaniei și organizarea ei. Pentru a constitui o armată mare, avea nevoie de colaborarea tuturor țărilor și popoarelor din imperiu: „În cel de al treilea an al domniei lui, a făcut un ospăț pentru toate căpeteniile lui și slujitorii lui, elita Persiei și Mediei, guvernatorii județelor și căpeteniile ținuturilor de dinaintea lui” (Ester 1:3). Aievea, că pentru a atrage toate popoarele să participe la acest război, trebuia să arate „bogăția glorioasei lui împărății și cinstirea splendidei lui majestăți” (Ester 1:4), fiindcă mercenarii sunt pregătiți să vină la război numai pentru bani mulți. Convenția de organizare și pregătire a durat după cele scrise în carte 180 de zile, a încheiat-o Ahașveroș cu un ospăț scurt de șapte zile, care avea ca scop să emită o atmosferă de siguranță în reușita și victoria acestei campanii.

Atmosfera victorioasă este tulburată de regina Vaști, care refuză să vină în fața convenției ca să poarte un discurs de încurajare și sprijin. Ea înțelege, fiind o femeie înțeleaptă că soarta acestei campanii va fi identică cu cea făcută de Darius, care s-a terminat cu o înfrângere și o umilință crunte. Răspunsul lui Ahașveroș și a demnitarilor la revolta lui Vaști a fost acută, deoarece ei au înțeles că aceasta se poate transforma într-o răscoală a multor femei și poate afecta motivația multor bărbați: „Căci fapta împărătesei va ajunge la toate femeile să-și disprețuiască soții în ochii lor ...” (Ester 1:17), adică multe femei își vor batjocori soții care ies la un război ratat înainte de a începe. Înlăturarea publică a împărătesei neascultătoare a fost menită să determine femeile că „vor da onoare soților lor” (Ester 1:20) și îi vor încuraja ca să iasă la război și să le aducă multă pradă.

Convenția „ospățul” a reușit și Ahașveroș a reușit să adune o oștire uriașă de un sfert de milion de soldați și o flotă considerabilă. În anul 480 î.e.n., adică în anul al șaselea al domniei sale, armata persană a ieșit să lupte în Grecia. Flota lui a trecut Dardanelele, iar armata a continuat pe uscat spre Atena. Grecii au încercat să-i oprească pe persieni lângă localitatea Termopilas, însă armata greacă a pierdut această bătălie eroică. Persienii au înaintat spre Atena, au cucerit-o și i-au prădat comorile și au distrus-o până la temelii. Sparta, adversarul Atenei a hotărât să i se alăture de frica unei posibile sortii asemănătoare. Cele două mari puteri și-au unit flota, și la bătălia de lângă insula Salamis flota greacă a învins pe cea persană în mod desăvârșit. Navele militare grecești erau mult mai rapide decât cele persiene, care erau mari, greoaie și lente.

Xerxes (Ahașveroș) se afla într-o dilemă enormă: să întoarcă armata desfășurată de-a lungul țărmului Greciei înapoi spre Asia Mică și să renunțe la cucerirea Europei sau să continue campania. El s-a consultat cu șeful armatei sale, Mardonius și a hotărât să refacă repede flota și să aducă întăriri și aprovizionări armatei rămasă acolo, ca să completeze cucerirea Greciei. Grecii la fel au folosit timpul liber ca să unească armata ateniană cu cea spartană. În anul 479 î.e.n. s-a desfășurat pe uscat, lângă orașul Plataea bătălia. Armata aceasta unită i-a învins pe persieni, iar pe mare lângă insula Samos i-au învins și navele. Rămășițele armatei persiene s-au retras în Asia Mică. Aici se încheie descriția din cartea lui Herodot. Noi putem urmări continuarea poveștii după scrisele din cartea „Ester”.

Chiar și după uriașul eșec, Ahașveroș nu a renunțat la visul său de a termina ceea ce tatăl său, Darius n-a reușit. Însă flota era distrusă, armata s-a răspândit și banii s-au terminat. Ca să construiască o armată nouă era nevoie de mulți bani. Banii se pot aduna prin mărirea taxelor, însă o astfel de acțiune se întinde pe o perioadă lungă și provoacă popoarele din imperiu să nu mai vrea să participe la un nou război. În această situație, Ministrul de Finanțe al Persiei, Haman, prezintă o propunere genială: evreii! Ei sunt miza pentru refacerea armatei. Noi știm din surse grecești și persiene că evreii în exodul babilonian s-au integrat remarcabil în viața economică și comercială a imperiului. Propunerea lui era să se ia banii de la evreii bogați.

În imperiul persan s-a amplificat atmosfera de antisemitism care s-a alimentat de la popoarele din împrejur care s-au opus construirii Templului din Ierusalim: „Apoi, sub domnia lui Ahașveroș, la începutul domniei lui, au scris o scrisoare de acuzare împotriva locuitorilor lui Iuda și ai Ierusalimului” (Ezra 4:6). Această atmosferă putea fi amplificată prin remarcarea deosebirilor și diferențelor dintre evrei și restul: „... și legile lor sunt diferite de ale oricărui popor și legile împăratului nu le înfăptuiesc” (Ester 3:8). Scoaterea evreilor din cadrul legitim a făcut posibilă apariția ideii de exterminare pentru a obține bunurile lor financiare: „... să se scrie să fie prăpădiți și zece mii de talanți de argint, voi cântări în mâinile celor ce înfăptuiesc sarcina să fie aduși în visteriile statului” (Ester 3:9). Cei care „înfăptuiesc sarcina” sunt gestionarii reconstruirii armatei. Ahașveroș a aprobat planul fiindcă nu avea o altă cale de a obține repede bani. El spune: „Argintul ți-e dăruit ție, și poporul, să faci cu el precum e plăcut în ochii tăi” (Ester 3:11). Ce înseamnă asta? Fă rost de bani în orice fel care ți se pare adecvat și cel mai eficace.

Activarea planului diabolic s-a amânat cu un an ca să se formeze un mediu social care să accepte planul.

În acest moment apare Ester. După părerea marelui înțelept contemporan, HaRav Adin Steinsaltz ea a fost introdusă în casa împăratului ca un agent secret a cărei misiune era zădărnicirea planului de a-i vătăma pe evrei. Posibilitatea de a-i ataca pe evrei exista deja de la începutul domniei lui Ahașveroș, după cum citim chiar din Tanach: „Apoi, sub domnia lui Ahașveroș, la începutul domniei lui, au scris o scrisoare de acuzare împotriva locuitorilor lui Iuda și ai Ierusalimului” (Ezra 4:6). Aceasta este clipa în care Ester trebuie să-și însușească misiunea: „Și oare cine știe dacă nu pentru o vreme ca aceasta ai ajuns la împărăție?” (Ester 4:14). Probabil că în afara păcălelilor care veneau ca să-i stârnească lui Ahașveroș gelozia și furia, Ester a făcut o treabă profundă de convingere. Primul țel al convorbirii a fost să-l convingă pe Ahașveroș că nu are nicio noimă să iasă la încă o campanie militară după eșecul din prima. Ea probabil i-a explicat cu mult tact că ar fi mai bine să-și fortifice guvernarea în uriașul imperiu moștenit de la tatăl său: „... din India și până în Etiopia [peste] o sută douăzeci și șapte de ținuturi” (Ester 1:1). Până la epoca persană nu a existat așa un imperiu și aceasta justifică consolidarea și întărirea lui. Ester susține că într-o astfel de misiune, tocmai evreii care sunt răspândiți în tot imperiul „un popor risipit și împrăștiat” (Ester 3:8) pot fi o putere importantă. Ei excelează în comerț și economie și pot consolida legăturile între porțiunile imperiului „căci vrăjmașul nu-i vrednic de pierderea împăratului” (Ester 7:4), adică daunele de la exterminarea evreilor sunt cu mult mai mari decât câștigul care se poate atinge prin distrugerea lor.

Marele succes al lui Ester a constatat în convingerea lui Ahașveroș să renunțe la încă o campanie militară. Așadar, planul lui Haman nu numai că era inutil, ci a devenit periculos și amenințător. Urcarea lui Mordehai la curtea lui Ahașveroș este rezultatul anulării planului lui Haman și inițierea unui plan economic nou. În noul plan au fost incluse îmbunătățirea căilor de transport pentru dezvoltarea comerțului. Pentru atingerea scopului era necesară colectarea tuturor taxelor și exact aceasta a făcut Ahașveroș: „Și a pus împăratul Ahașveroș un bir asupra țării” (Ester 10:1). Aceste fapte le găsim și în cartea „Istorii” a lui Herodot, cartea a noua, care se ocupă de acțiunile lui Xerxes pentru întărirea imperiului după întoarcerea lui din Grecia.

[Dimensiunea spirituală a divinității din carte reprezintă, între altele prin inteligența deosebită dată de Domnul Dumnezeu lui Mordehai și Ester ca ei să acționeze corect la timpul potrivit.](#)

La sfârșit, cartea „Istorii” a lui Herodot ne dă oportunitatea să înțelegem și să considerăm cartea „Ester” ca o poveste adevărată și credibilă și din punct de vedere istoric.

Purim și Megilat (sul) Ester [anul 5779]

Purim este o sărbătoare în memoria salvării evreilor de la punerea în aplicare a decretelor lui Haman, care se ține de 14 Adar sau de 15 Adar, Șuşan Purim (în orașe înconjurată de ziduri de pe vremea cuceririi orașului Yericho). Dacă este un an bisect și sunt două luni de Adar bineînțeles că totul va fi de Adar Șeni, adică în al doilea Adar. Asta fiindcă (așa este scris în Midraș,,), în anul în care s-a întâmplat evenimentul și Haman a aruncat Purul (adică a tras la sorți) el a căzut la sfârșitul de lună Adar Șeni, fiind un an bisect în același an. În afară de asta luna principală este Adar Șeni și toate evenimentele semnificative se petrec de Adar Șeni.

Purim este una dintre "zilele bune" *yamim tovim* ימים טובים amintite în midrașul "Megilat Taanit". Printre evenimentele din luna Adar scrie: *"În ziua a paisprezecea și în ziua a cincisprezecea a acestei luni sunt zilele de Purim în care nu se jeleşte."* Dintre toate zilele bune amintite în acest Midraș numai două mai există astăzi: Hanuca și Purim. Și Yosef Ben Matitياهو (Yosefus Flavius) vorbește despre Purim ca fiind o sărbătoare pe care evreii o sărbătoresc timp de două zile în toată lumea.

Mișvoturile principale pentru Purim sunt:

- **Ascultarea Megilat Ester** scrisă pe pergament cu brachot (binecuvântări) înainte și după
- Citire din Tora în pericopa Amalek פרשת זכור
- Petrecere de veselie – Seudat Purim
- Daruri la prieteni și la săraci משלוח מנות

Diferența între Hanuca și Purim este aceea că, în timp ce de Hanuca spunem Hallel Șalem așa cum facem la sărbătorile din Tora, de Purim nu spunem Hallel de loc. Pe de altă parte de Purim avem mițva să fim veseli în toate felurile, ceea ce nu este prevăzut de Hanuca.

După comentatori diferența este că de Purim persecutorii au vrut să distrugă corpul Israelului și din cauza asta trebuie să predomine formele bucuriei corporale (multă mișcare, dans, gestică, mimică). De Hanuca era invers. Pe greci nu i-a interesat să-i distrugă pe evrei și să-i atace fizic. Dovada este dezvoltarea helenismului. Ținta lor era distrugere spirituală. Din cauza asta noi avem porunca să spunem rugăciuni de mulțumire și să aprindem lumânări.

Rambam scrie în Mișne Tora (Hilhot Purim 2:18) despre Purim și Megilat Ester: *"Toate Cărțile Profeților și Scrierile vor fi date uitării în zilele lui Mesia în afară de Cartea Esterei care va rămâne asemeni celor cinci cărți ale Torei și legilor din Tora Orală. Și deși amintirea tuturor necazurilor va fi uitată, precum scrie profetul (Yeșaaiahu/ Isaia 65:16) "Căci au fost uitate necazurile vechi, căci s-au ascuns din ochii mei" – zilele de Purim nu vor fi uitate precum scrie (Ester 9:28) "Căci aceste zile de Purim nu vor trece și amintirea lor nu va conține din seminția lor."*

Câteva aspecte care sunt specifice Purimului:

- Este singura sărbătoare care se ține în două zile diferite (și chiar în trei câteodată, în funcție de orașul de reședință, după cum am descris mai sus).
- Este singura sărbătoare evreiască care permite băutul vinului în exces. Despre asta este scris în Talmud Bavli, tractatul Megila 7:2: "Are omul datoria să se îmbete de Purim până nu va recunoaște dintre *"Blestemat fie Haman"* și *"Binecuvântat fie Mordechai"* עד דלא ידע.
- De Purim s-a statornicit să facem în cinstea minunii o masă festivă, altfel decum se obișnuiește de

Pesah și Hanuca când spunem Halel pentru minune.

- Figura principală a evenimentelor care au dus la oprirea planului de exterminare a evreilor și la pedepsirea uneltitorului Haman a fost o femeie – Regina Ester, care a devenit ulterior cea mai puternică femeie din enormul Imperiu Persan. Și transformarea acestor evenimente de salvare într-o sărbătoare națională sunt, după cum ne învață Rabi Șmuel Bar Yehuda în Talmud, datorate tot inițiativei lui Ester care a cerut de la înțelepții acelei perioade să îi confere acestei sărbători un statut permanent. Înțelepții au refuzat la început, însă după ce Ester le-a spus că evenimentele au fost deja introduse în cărțile de istorie din Persia și Media (scris în Talmud Bavli, tractatul Megila 7:1) în final au consimțit. În afară de asta, de Purim femeile sunt obligate de toate mișvoturile a le sărbători, cu toate că sunt mișvot pozitive care depind de un anume timp. De aceste mișvoturi femeile sunt, în general, scutite, dar fiindcă și ele au participat la această minune ele sunt, de această dată, chiar obligate. Cu atât mai mult cu cât, după aprecierea marelui comentator Rașbam, nepotul lui Rași, ele au fost chiar partea principală a minunii.

Luna Adar și Taanit (post) Ester

Luna Adar este, spre deosebire de luna Av, o lună în care suntem îndemnați să fim veseli încă din prima zi. În Talmud Bavli, tratatul Taanit scrie: *"De la începutul lunii Adar înmulțim bucuria"* משנכנס אדר מרבין בשמחה. Deci, noi trebuie să fim veseli nu numai o zi, ci toată luna.

Numai că în ziua de 13 Adar (și în orașele de care am vorbit în 14 Adar) se ține un post de dimineată până seara, post care se numește Taanit Ester sau Postul Esterei în amintirea postului pe care ea l-a ținut înainte de a intra la rege ca să încerce să-i salveze pe evrei de la exterminare, încercare ce a fost încununată de succes. Dacă ziua cade de Șabat atunci ziua postului devine joi. Nici ziua aceasta nu trebuie să fie o zi tristă și de aceea nu spunem Tahanun .

Originea acestui post îl găsim în Cartea Esterei (Ester 4:16): *"Du-te și adună toți evreii care se găsesc în Susa și să nu măncați trei zile noapte și zi, deasemenea eu și slujnicele mele vom posti"*.

După cum ne este scris în Talmud, tratatul Megila, erau trei zile de post care se țineau chiar de Pesah, cum a fost în povestea originală. Dar în midraș ne este povestit că de Pesah trebuia să mănânce că era sărbătoare. Așa că noi auzim din perioada de Geonim din Bavel despre Taanit Ester cum ținem noi astăzi, adică în luna Adar. Și Rași și Rambam ne vorbesc despre postul acesta în luna Adar.

Vom încheia cu un citat din cartea "Hemdat Yamim" (autorul probabil Rabi Yisrael Yaakov Algazi, apărut în 1732 la Izmir) despre valoarea acestei zile: *"Precum în zilele lui Mordechai și Ester prin post și căință au fost salvați, la fel și astăzi, dacă în ziua de post se va trezi sufletul neamului lui Israel spre căință, își va ridica a doua oară mâna să-și mântuiască neamul și să-și desăvârșească lumea prin instaurarea împărăției Atotputernicului"*.

Purim: Adloiada - Carnavalul de Purim din Tel Aviv [anul 5781]

Purim este o sărbătoare foarte specială în care ni se cere să fim veseli ca să sărbătorim salvarea evreilor de la exterminare în Persia, în urmă cu 2.500 de ani. Această sărbătoare se bazează pe o carte din Vechiul Testament, *Meghilat Ester* (Sului Esterei). Povestea este foarte cunoscută, nu cred că este nevoie să o reamintim aici. Deoarece în timpul acestei sărbători este permis de a lucra, ea a căpătat câteva caracteristici unice, care nu există în celelalte sărbători. La aceasta se adaugă și două porunci care apar în Talmud. Prima spune „De când începe luna Adar, trebuie să ne veselim”. Purim se sărbătorește în ziua de 15 a lunii Adar, exact cu o lună înainte de Pesah. Evreilor li se poruncește să fie veseli toată luna Adar. În Talmud veselia se măsoară în termeni biblici: „Să bea *până nu mai știe* care e Haman cel blestemat și care e Mordechai cel binecuvântat.” Cu alte cuvinte Purim este singura sărbătoare în care ni se poruncește (după alte păreri ni se permite) să ne îmbătăm. Încă din Evul Mediu, evreii se distrau făcând imitații, parodii și deghizări.

Purim este în esență o sărbătoare din diaspora. Ea comemorează o întâmplare petrecută în diaspora, fără nicio legătură cu Ereț Israel. De aceea populației evreiești stabilite în Palestina i-a fost greu să găsească o temă principală pentru această sărbătoare. Unii intelectuali, cum ar fi poetul național Haim Nahman Bialik, au propus chiar ca în Israel această sărbătoare să fie desființată și să se serbeze numai Hanuca, care este o sărbătoare pur israeliană.

În 1912, profesorul de desen Avraham Aldema de la Gimnaziul Ebraic din Tel Aviv a propus ca de Purim să aibă loc o paradă pe strada principală a orașului, strada Herzl, care să continue pe „Bulevard”, cea mai somptuoasă stradă de atunci. În propunere el include și deghizarea elevilor. Tel Aviv avea pe atunci doar 3 ani. Gimnaziul era mai vechi. El a fost înființat în 1905 la Iași și în 1910 a trecut în Tel Aviv, pe locul unde se află astăzi *Migdal Șalom*. Din păcate în 1958 clădirea a fost demolată, școala mutându-se în nordul orașului, unde a rămas până astăzi.

În anii următori carnavalul s-a extins pe mai multe străzi, a devenit mai organizat și i s-au adăugat care alegorice. Îi lipsea însă un nume ebraic. „Brigada de apărare a limbii ebraice” cerea categoric un nume ebraic. Această așa-numită brigadă era compusă din tineri, mai ales elevi, care cutreierau străzile centrale ale orașului. Trecătorii care vorbeau o altă limbă decât ebraica, mai ales idiș, erau opriți și primeau un bilețel pe care era scris „Evreu, vorbește ebraica!” Au urmat multe controverse, certuri și chiar încăierări, până când a fost acceptată propunerea unuia dintre membrii juriului carnavalului, pe nume Berkovitch. El a propus combinația de cuvinte ebraice și aramaice *ad+delo+iada*, adică *până nu mai știe*, după vorbele din Talmud. Din cele trei cuvinte s-a compus unul singur, vechi-nou: *Addeloiada*, care a intrat în vocabularul ebraicii moderne sub forma *Adloiada*. Acesta a rămas numele carnavalului din 1932 încoace.

În anii 20-30 parada s-a mărit și au apărut teme noi, naționale, politice, dar și istorice și de Purim. Printre temele reprezentate în cortegiul festiv erau *aliyot* (valurile de imigrație), *haluțim* (pionierii), noua agricultură. Primul primar al Tel Avivului, Meir Dizengoff, deschidea sărbătoarea, călărind în fruntea alaiului.

Nu au lipsit nici incidentele diplomatice. În 1926 au defilat cu un sicriu negru în care se afla mandatul britanic. Acest act i-a infuriat pe englezi. În 1934 a mășăluit un om deghizat în Hitler, cu un slogan care cerea „moarte

evreilor”. Consulatul german a protestat, dar Dizengoff a refuzat se prezinte scuze, spunând că la noi este libertate de expresie.

Concursul de frumusețe Ester HaMalca

Faimosul cineast Baruch Agadati, despre care am vorbit data trecută, a observat succesul fenomenal al acestui carnaval și ale petrecerilor de Purim. El a devenit „regele petrecerilor din Tel Aviv”, numit și „Casanova al săracilor”. Chiar și în ultimii ani ai vieții arăta bine.

Eu l-am cunoscut la sfârșitul anilor 60. Eram student sărac și căutam de lucru. Era cât pe ce să lucrez la el, dar până la urmă am ajuns să predau la liceu, iar după un an și la universitate. În orice caz, în anii 20 Agadati organiza baluri renumite de Purim în sala cinematografului Eden din cartierul Neve Tedeck. (Astăzi în locul lui este o bancă.) Toată lumea mondenă se înghesuia la aceste petreceri.

În 1926 i-a venit ideea ca în cadrul acestor petreceri să organizeze un concurs de frumusețe în cinstea reginei Ester. Era ceva nemaiauzit într-o țară profund religioasă. Primul concurs s-a ținut înainte de Purim. Fetele au fost prezentate publicului, care a ales „regina”. Cea mai celebră Ester a fost cea aleasă în 1928. Era Tzipora Tabari, originară din Yemen, care vindea lapte la domiciliu. Baruch Agadati și Tzipora Tabari au mers împreună în fruntea paradei.

„Groaznica destrăbălare”

Un eveniment atât de liber într-o țară ca Israel, mai ales în vremurile acelea, nu putea trece fără o ripostă cruntă din partea grupurilor religioase. Voci nemulțumite s-au auzit încă din anii 20; ele s-au amplificat în anii 30. În fruntea opoziției se afla Prim Rabinul Avraham Itzhak HaCohen Kook și scriitorul Alexander Siskind Rabinovitz (cunoscut după acronimul “Azar”). S-a exercitat o presiune enormă asupra primarului Dizengoff pentru ca Adloiada să înceteze. La Ierusalim au apărut nenumărate afișe numite *pașkevil*, care reprezintă până astăzi sistemul de comunicare și socializare în comunitatea ultra- religioasă, un fel de Facebook. Ele descriau acest carnaval ca fiind obscen și destrăbălat.

Presiunile au dat roade și Dizengoff a desființat carnavalul. Alegerea reginei Ester a fost oprită în 1930, iar Adloiada în 1936. (Se pare că lipsa de fonduri a contribuit și ea la încetarea evenimentelor.) Concursurile de frumusețe au fost reluate în anii 50, dar în locul reginei Ester se alege Miss Israel.

Aldoiada în zilele noastre

Adloiada a fost reluată în anii 50 și foarte repede s-a răspândit și în alte orașe. Astăzi nu mai există niciun oraș în țară unde să nu se țină această paradă. Cea din Tel Aviv s-a mutat în orașul vecin, Holon, care devine pentru o zi capitala Persiei antice, Șușan (Susa). Din păcate în Israel adesea plouă de Purim. Toată lumea speră să aibă parte de o zi frumoasă și caldă.

De Purim copiii și chiar unii adulți se deghizează la școală, pe stradă sau la lucru. S-a dezvoltat o întreagă industrie de costume și măști. În fiecare an apar multe măști legate de o temă comună, de actualitate. Anul acesta, din cauza epidemiei nu au sosit costumele fabricate în China și mulți își confecționează singuri „costume albe de protecție”, așa cum se văd la televizor. Probabil acesta va fi tema anului (dacă carnavalul nu se va anula).

Să nu uităm un lucru: *Lo col iom Purim* – **nu în fiecare zi este Purim.**

Purim Sameah!

Articolul a apărut în revista Baabel, martie 2020